



Revue pro teologii
a duchovní život

ROČNÍK VIII.
1998
25 Kč

ČÍSLO 4

SALVE

J. V. POLC
PIUS XII.

J. M. VESELÝ OP
EVANGELIUM PODLE JEŽÍŠE:
Z KUMRÁNU

J. KLOCZOWSKI OP
PÁN, DÁRCE ŽIVOTA

G. COTTIER OP
VZTAHY MEZI DUCHOVNÍ
A ČASNOU SKUTEČNOSTÍ
PODLE CH. JOURNETA

E. SOUKUP
ŽIVÉ PŘÁTELSTVÍ

OBSAH

<i>Editorial</i>	1
<i>J. V. Polc – Pius XII.</i>	2
<i>Jiří Maria Veselý OP (portrét)</i>	17
<i>J. M. Veselý OP – Evangelium podle Ježíše: z Kumránu</i>	22
<i>J. A. Kloczowski OP – Pán, dárce života (dokončení)</i>	27
<i>G. Cottier OP – Vztahy mezi duchovní a časnou skutečností podle Ch. Journeta</i>	33
<i>S. Braitto OP – Posvěcující přátelství</i>	40
<i>E. Soukup OP – Živé přátelství</i>	42
<i>Recenze</i>	46

Editorial

Vážení čtenáři,

dostáváte do rukou 4. číslo revue *Salve*. Napětí mezi církví a státem v posledních dnech mě přivedlo k tomu, abychom publikovali přednášku papežského teologa G. Cottiera, jehož jméno se objevuje i v našem tisku, naposledy s tématem inkvizice, o kterém jednala mezinárodní konference historiků ve Vatikáně. Pro nás není o. Cottier neznámým autorem, ale rádcem a přítelem.

Završení roku Ducha svatého nám přibližuje dokončení rozboru encykliky o Duchu svatém profesora J. A. Kloczowského z Krakova, který častokrát navštívil Prahu i Olomouc se svými přednáškami.

K 40. výročí úmrtí papeže Pia XII. uveřejňujeme studii profesora J. V. Polce, který nám připomíná papežovu odvahu i aktivní pomoc pronásledovaným za II. světové války, jak Židům, tak křesťanům.

Životní jubileum čilého devadesátníka o. J. Veselého vzpomínáme jeho stručným životopisem a článkem o Evangelii podle Ježíše z Kumránu, který je aktualizací publikace známého italského žurnalisty V. Messoriho, jehož knihy vycházejí v nakladatelství Portál (např. *Hypotézy o Ježíšovi*, *Rozhovor o víře s kardinálem Ratzingerem*). A jako vždy následuje pokračování v našem úvodu do duchovního života od otců E. Soukupa a S. Braita o Božím přátelství a recenze nedávno vyšlých knih.

Na závěr bych chtěl jménem celé redakční rady všem čtenářům popřát radostné a požehnané prožití vánočních svátků.

Pro lepší orientaci v novém roce 1999 přikládáme dominikánský kalendář a předplatitelům slíbenou „prémii“ či malý vánoční dárek, kterým je *Rozjímání o lásce Boží* od Raymunda Jordana, augustiniánského autora ze 14. století.

Vzheledem k tomu, že moje biskupská služba mi nedává tolik prostoru, abych zodpovědně vedl redakci *Salve*, převezme tento úkol mladší spolubratr Fra Radim Černušák OP. Nerezignuji však ze spolupráce a zůstávám dále, nakoľik to bude možné, členem redakční rady.

S pozdravem vám žehnám

Mons. Dominik Duka OP
biskup královéhradecký

Pius XII.

Jaroslav V. Polc

Dne 2. března 1939 na svátek blahoslavené Anežky České byl v den svých 63. narozenin kardinál Eugenio Pacelli, státní sekretář papeže Pia XI., zvolen v překvapivě krátkotrvajícím konkláve jeho nástupcem. Mezi voliči byl i pražský arcibiskup kardinál Karel Kašpar. Nesmírný jásot se ozval na náměstí svatého Petra, když byla volba z balkónu baziliky ohlášena. Nový papež shrnul v den své korunovace 12. března na svátek sv. Řehoře Velikého svůj program slovy: „Následovat pravdu s láskou“. Bylo to poslední pokojné shromáždění zástupců celého světa, nad jehož budoucností se stahovaly hrozivé mraky. Tři dny po korunovaci přepadla vojska hitlerovského Německa Čechy a Moravu a tak učinila konec tomu, co ještě zbylo z Československé republiky. Pius XII. projevil kardinálu Kašparovi svou osobní účast stejně jako předtím Pius XI. nad zabráním sudetských území Hitlerem. Vyslovil svůj nesouhlas s Mnichovskou dohodou a své sympatie k těžce zkoušené zemi. Tehdy mu poděkoval kardinál Kašpar dopisem zasláným státnímu sekretáři Pacellimu, v němž jej prosil o předání papeži, „jedinému, kdo se nás v těchto těžkých dnech odváží zastat“.

Od počátku svého pontifikátu se Pius XII. neustával zasazovat o zachranu míru ve světě, ale válce zabránit nemohl. Jeho návrh na svolání mezinárodní konference pro zachování míru, navržené Německu, Itálii, Francii, Británii a Polsku, zůstal bez ohlasu. Německá vláda záhy projevila své nepřátelské stanovisko, neboť „do něho se mohlo vkládat málo nadějí“, když už se jako státní sekretář netajil kritickým postojem k nacismu, ale přitom se snažil se o to, aby se vzájemné vztahy s Německem nezhoršily. V této linii chtěl pokračovat i jako papež, přestože konkordát s Německem neuchránil církev od násilností. Němečtí kardinálové doporučovali Piu XII. umírněný postup, i když si byli vědomi, že od rasisticky orientovaného Německa se mnoho nadosáhne. Pius XII. po svém zvolení napsal osobní list Adolfu Hitlerovi, v němž vzpomněl léta strávená v Německu jako nuncius a vybízel jej k spolupráci v zájmu obou stran. Dokonce poslal výzvu Mussolinimu, aby svým vlivem působil na Hitlera k odvrácení války. Italský diktátor Benito Mussolini zpočátku uvítal volbu, ale záhy zaujal vůči Piu XII. záporný postoj, když papež jednal nezávisle na něm.

Dne 18. června 1939 v předtuše toho, co nastávalo, jmenoval Pius XII. hlavními ochránci Itálie svatého Františka z Assisi a svatou Kateřinu Sienskou, oba světce oddané celou bytostí věci míru. Už tři dny předtím, 15. června, udělil napříště plnomocné odpustky všem, kteří budou prostřednictvím rozhlasu naslouchat papežskému požehnání „Orbi et Urbi“ tak jako by byli přítomni na Svatopetrském náměstí; tušil, že vbrzku jen tak pronikne k mnoha katolíkům jeho hlas. Při příležitosti pětadvacátého výročí smrti Pia X. uzavřel svůj projev k benátským poutníkům prosbou: „Uděl, Pane, mír v našich dnech!“ 24. srpna veřejně prohlásil: „Nebezpečí hrozí, ale ještě je čas. Nic se neztratí mírem. Vše je možno ztratit válkou. Ať se lidé vrátí k vzájemnému porozumění.“ 31. srpna tlumočil kardinál státní sekretář Maglione velvyslancům Itálie, Francie, Německa, Polska a Velké Británie u Svatého stolce výzvu papeže k vyjednávání o dosažení spravedlivého řešení mezinárodních problémů a dodal: „Jeho Svatost zapřísahá vlády Německa a Polska, ve jménu Božím, aby učinily vše, aby se vyhnuly jakékoliv provokaci a aby se vyvarovaly kroků ztěžujících nynější napětí.“ Po nacisty uměle vyvolaném incidentu však už německá vojska pochodovala do Polska. Mussolini se od Německa distancoval a vyhlásil svou neutralitu. Když západní mocnosti chtěly, aby Svatý stolec slavnostně odsoudil nacistickou agresi, dostaly odpověď: „Fakta hovoří sama za sebe.“ Pius XII. si nepřál totiž být soudcem mezi válčícími stranami, aby si tím neuzavřel cestu k případnému budoucímu zprostředkování míru. Mezitím se zabýval dvěma důsledky války: dal zorganizovat ve Vatikáně Úřad pro informace o válečných zajatcích a snažil se všemi prostředky, aby Itálie do války nevstoupila.

Ve své první encyklice *Summi pontificatus* odsoudil zásady hlášané jak fašismem, tak nacismem ale také bolševismem: „Považovat stát za cíl, jemuž musí být vše podřízeno, nemůže než škodit skutečnému a trvalému blahu národů.“ Ujistil též, že si nenechá uniknout žádnou možnost, aby zabránil užití zbraní na obou stranách a mohl pomoci k otevření cesty dosažením čestné dohody obou stran. K tomu dodal: „Všechny oběti války mají právo na soucit a pomoc.“

Agónie lidstva, dušeného válečnou vřavou, hluboce zasahovala citlivé srdce Pia XII. Jeho prosby, jeho výzvy k míru neustále opakované ve válečných letech, nebyla prázdná slova. Nejvíce sil v oněch tragických dobách věnoval on i jeho spolupracovníci především těm nejubožejším – obětem krutého pronásledování, válečným zajatcům, uprchlíkům, chudým a nemocným, na něž válečné útrapy nejtíže doléhaly. Těm, jimž nemohl účinně pomoci, přicházela uprostřed tolika utrpení, násilí a ne-

spravedlnosti aspoň jeho pevná a ulidňující slova o jejich důstojnosti a jejich nezczizitelných lidských právech.

Pius XII. navrhl, aby alespoň na Boží hod vánoční roku 1939, obě strany ustaly od válečných akcí. Hitler neodpověděl, Anglie a Francie se zaštitily technickými důvody: odstraňováním min a nemožností spojení s ponorkami, a pak že by to mohlo působit dojmem slabosti. Pius XII. pak ve svém vánočním projevu odsoudil „ukrutnosti spáchané od kohokoliv i nedovolené používání prostředků hromadné zkázy nejen proti těm kdo bojují, ale proti nebojujícím a proti uprchlíkům, proti starým lidem, ženám a dětem“.

Dne 11. března 1940 si německý ministr zahraničí Ribbentrop tajně vyžádal setkání s Piem XII. Ten si mu stěžoval na situaci církve v Německu a řekl, že ve své poslední encyklice byl obezřetný, „aby neurazil Německo, i když váhou svého poslání musí říci pravdu“. Ministr odpověděl, že kdyby nebyl v Německu poražen komunismus nacismem, ani jeden kostel by tam nestál. Pius XII. mu však připomenul spojenectví Německa se Sovětským svazem. Když Německo 10. května obsadilo Holandsko, Belgie a Lucembursko, Pius XII. poslal osobní projev solidarity vládcům těchto států aniž by výslovně jmenoval Německo. Mussolini k tomu prohlásil: „Papežství je rakovina, která užirá náš národní život. Snad už přišel čas, abych tuto otázku nadobro zlikvidoval.“ Prostřednictvím svého velvyslance protestoval u Pia XII., který na hrozby velvyslance odpověděl: „Nebojíme se revolverů nikoliv poprvé namířených na nás, bude to nejméně po druhé. Papež za jistých okolností nesmí mlčet.“ Když Němci během svého postupu do Francie bombardovali Paříž, hrozilo nebezpečí, že Itálie vstoupí do války. Americký velvyslanec v Paříži naivně žádal tamního nuncia, aby papež vyloučil z církve Mussoliniho, poněvadž jen tak mohl být zadržen, aby nevstoupil do války. Nuncius poznamenal, že exkomunikace byla už po nějaké století zesměšňována „takzvaným moderním pokrokem“ a že důsledek by byl „více než pochybný“. Kdyby byl z církve vyloučen Mussolini, měl být také vyloučen z církve Hitler. I generální sekretář Světového židovského kongresu navrhol, aby byl Hitler z církve vyloučen. Dostal však odpověď: „Anglická královna Alžběta a Napoleon nezměnili směr, ani když byli exkomunikováni. Obávám se, že Hitler by odpověděl na vyloučení z církve pronásledováním velkého počtu lidí, počínaje Židy. Nikdo by nebyl schopen mu v tom zabránit.“

Ve svém projevu dne 2. června 1940, v němž vyjádřil snahu doporučovat dobro a omezovat zlo pravil: „S přáním zmírnit následky války, obracíme se s naší otcovskou láskou na všechny, jak na německý lid, který

je nám vždy drahý, mezi nímž jsme ztrávili dlouhá léta svého života, tak na spojenectví státy, k nimž nás stejně tak váží vděčné a srdečné vzpomínky, ale také pamětlivi s neustálou starostí na tak zkoušený a námi milovaný polský národ a jiné vznešené národy.“

Itálie vstoupila do války 10. června z dvojího důvodu: Mussolini se obával, že by nakonec byla pohlcena Německem, ale také chtěl kořistit z jeho konečného vítězství. Po vstupu Itálie do války žádal Pius XII. Anglii, aby respektovala Řím. Když nad městem anglická letadla shazovala letáky, kardinál státní sekretář Maglione protestoval prostřednictvím apoštolského delegáta Godfreye v Londýně u Winstona Churchilla. Papeži bylo doporučeno, aby opustil Řím, a newyorský arcibiskup Spellman dokonce radil, aby se Pius XII. uchýlil do vzdálené země, např. Brazílie, papež se však rozhodl zůstat ve Vatikáně. Nadarmo se snažil pohnout Mussoliniho a vládu, aby opustili Řím a tak nezavdávali zbytečně příležitost nepříteli. „Bez nás fašistů,“ prohlásil Mussolini, „Řím by se opět stal papežským.“ Také odmítl přesunout vojenské objekty a válečný průmysl z Říma na jiné místo.

Kritika se obracela proti přílišné diplomatické opatrnosti Pia XII. i z vlastních řad. Kardinál Tisserant se obával, že jednou to bude Svatému stolci vyčítáno. Jiní mu zase vyčítali, že příliš straní Německu, poněvadž se domnívá, že Hitler vyhraje válku. Německý vyslanec u Vatikánu von Bergen zase myslel, že vzhledem k tomu, že papež je Ital, musí stranit Itálii, a proto si nemohl připustit porážku Osy Berlín-Řím. Jeho hlavním důvodem však byla práce v pozadí a připravenost ve vhodné chvíli zprostředkovávat mír. Proto také Vatikán udržoval diplomatické styky se všemi zeměmi.

Mezitím v Německu pokračovalo pronásledování církve: byly zavírány kostely, řeholnice vyháněny ze svých domů, zabírána opatství a církevní majetek a kněží deportováni do koncentračních táborů. Současně však Hitler vyzýval Pia XII., aby se vyjádřil ve prospěch nacistického protibolševického tažení. Ten mlčel, neboť nacismus měl stejný podíl na odkřesťanštění Evropy jako bolševismus. Pius XII. vysvětlil své stanovisko ve vánočním projevu v roce 1941: „Milujeme stejnou láskou všechny národy bez výjimky a Bůh je toho svědkem, a abychom se vyhnuli i jen náznaku jakéhokoli stranictví, ukládáme si co největší zdrženlivost.“ Nicméně, aniž by konkrétně někoho jmenoval, odsoudil některé země, kde „ateistický a protikřesťanský pojem státu úplně k sobě přitáhl svými rozsáhlými chapadly jednotlivce, takže je téměř připravil o jejich nezávislost“. Když vstoupil Sovětský svaz do války proti nacifašismu, došlo ke střetu názorů

mezi Vatikánem a Spojenými státy. Pius XII. se obával, že komunistická ideologie se rozšíří v Evropě s postupem sovětských armád, zatímco Američané považovali nebezpečí nacismu za bezprostřednější. Prezident Roosevelt se snažil získat Pia XII. pro toto pojetí, ale bezvýsledně. Mons. Tardini jen poznamenal: „Mýlí se, klamou sami sebe“.

Slavným se stal vánoční projev Pia XII. Z roku 1942, kde mimo jiné hovořil o „statisících osob, které bez jakékoliv vlastní viny, někdy jen z důvodu své národnosti nebo rasy, jsou určeny k smrti nebo k postupnému chátrání“. Dále se zmínil o „mnoho tisíců lidí, kteří nebojují, ženy, děti, nemocní, staří, jež letecká válka bez rozdílu a dostatečného uvažování připravila o život, o majetek, o zdraví, o domov, o místa pomoci a modlitby“.

Když v lednu 1942 na konferenci v Casablance rozhodli Spojenci ve válce pokračovat až do bezpodmínečné kapitulace Německa, papež vyjádřil své politování nad tím, že se nerozhodli použít i jiných prostředků k ukončení války. Po vylovení spojeneckých vojsk na Sicílii byl ohrožen možnými nálety i Řím. Pius XII. žádal, aby byl Řím vyhlášen za otevřené město, ale prezident Roosevelt odpověděl, že nebude možno, bude-li to vyžadovat válka, opominout vojenské cíle v Římě a v okolí. Dokonce se uvažovalo ve Vatikáně upozornit na skutečnost, že hlad, bída a nejistota v Itálii již poskytl příležitost k růstu „zárodků komunismu“. Pius XII. též žádal písemně Roosevelta, aby angloameričané nebombardovali bez rozdílu Itálii. Americká odpověď zdůraznila, že se Itálie vyhne nejhoršímu jen tehdy, když složí zbraně, jinak že bude pokračovat strašné ničení a ztráta lidských životů a tak Itálii potká zlý osud poražených. Proto se Spojenci obraceli na Vatikán, aby konkrétně spolupracoval na složení nové vlády v Itálii a na výměně Mussoliniho vhodnou osobou. Itálie se měla odloučit od Německa, vzdát se fašismu, zavést vojenskou vládu a nechat se obsadit spojeneckými vojsky, která by jejího území použila jako „základnu k napadení Německa“. K tomu pouze poznamenal Mons. Tardini, co může Vatikán dělat proti „brutálním výhrůžkám“ Spojenců? Pouze prosit a litovat. Mimoto Němci jistě už měli plán na potrestání a obsazení Itálie a touhu po zásahu proti Svatému stolci. Měli na letištích v okolí Říma 750 letadel.

Dne 14. července 500 amerických bombardérů téměř tři hodiny bombardovalo římské nákladové nádraží plné německých vlaků naložených tanky a výzbrojí ve čtvrti Tiburtino ve snaze ochromit italskou železniční síť. Pius XII. pozoroval letadla z okna papežského paláce, viděl výbuchy bomb a hned se snažil zjistit kam dopadly. Dal si přinést v ho-

tovosti obsah vatikánské pokladny i z úřadu pro udržování svatopetrské baziliky a když jeho auto nezabralo, použil malého vozu vatikánského zaměstnance, bez ohledu na varování se dal dovézt k zničené bazilice svatého Vavřince. Se slzami v očích se vmísil do zástupu, z něhož se ozývaly výkřiky: „Mír, Svatosti, mír.“ Před bazilikou vkleče se modlil za oběti bombardování žalm *De profundis*. Pak těšil zraněné a rozdával peníze, které sehnal ve Vatikáně. Zatímco nádraží zůstalo téměř nedotčeno, byly naplno zasaženy okolní chudinské čtvrti. Po návratu do Vatikánu zjistil papež, že jeho bílá klerika byla potřísněna krví. Když Mussolini uslyšel během svého návratu ze schůzky s Hitlerem o bombardování, řekl: „To je dobře. Aspoň skončil mýtus o papežském Římě.“ Ještě v onen den zaslal Pius XII. prezidentu Rooseveltovi protest proti bombardování: „My jsme se museli stát svědky bolestných výjevů jak smrt padala s nebe a bořila domy, jež byly prosty jakéhokoliv podezření, a zabíjela ženy a děti. My sami jsme osobně navštívili a shlédli s bolestí otevřené trosky starobylé a vzácné papežské baziliky sv. Vavřince, jedné z nejmilovanějších svatyní Římanů ...“

V sobotu 24. července 1943 Velká rada fašismu sesadila hlasováním Mussoliniho, který se stal vězněm svého nástupce maršála Badoglia. Kardinál státní sekretář Maglione jménem Pia XII. okamžitě vyslal vojenského ordináře na místo, kde byl Mussolini vězněn, aby jej potěšil. Dále žádal Pius XII. šéfa policie, aby zaručil bezpečnost Mussoliniho manželce. Členové fašistické Velké rady, kteří hlasovali proti Mussolinimu, se octli nyní v nebezpečí a byli ukryti v klášteřích v okolí Říma. Stejně tak jako nebylo možno zamezit obsazení Itálie německým vojskem, tak nebylo možno odvrátit další bombardování Spojenců. 13. srpna byl Řím znovu bombardován a papež opět zajel do postižených čtvrtí ještě dříve než skončil letecký poplach: „Co je to, až skončí poplach? Jedeme, jedeme a to hned!“, byla jeho odpověď. Dne 8. září 1943 Itálie kapitulovala Spojencům. Dohoda měla zůstat tajná, aby bylo možno připravit odjezd krále a Badoglia z Říma, ale Spojenci naléhali na jejich okamžitý odjezd. Řím se stal dějištěm krátkých bojů. Když se rozšířila zpráva o tom, že král Viktor Emanuel opustil Řím, pověstné ženy z lidové čtvrti borga u Vatikánu, se seběhly na náměstí a volaly: „Ať žije papež, král Říma!“ Město však padlo do rukou Němců za dva dny. 13. září byla postavena německá hlídka na náměstí sv. Petra na bílé čáře, která oddělovala Itálii od Vatikánského města. Státisíce italských vojáků se stali válečnými zajatci a byli dopraveni do Německa. Na severu Mussolini, osvobozený Němci, se stal hlavou Hitlerem založené italské fašistické republiky.

Je pozoruhodné, že i za těchto dramatických okolností zveřejnil Pius XII. dvě encykliky dalekosáhlého teologického významu: 29. června *Mystici corporis*, v níž představoval církev jako tajemné tělo Kristovo, a 30. září *Divino afflante spiritu* o studiu Písma svatého. Obě našly své uplatnění během Druhého vatikánského koncilu a jsou mnohokrát uváděny v jeho dokumentech.

V Berlíně se jeden německý generál obrátil na Hitlera s otázkou: „V Římě je Vatikán. Co uděláme?“ Hitler mu odpověděl: „Nevěřte, že si mě Vatikán podrobí. Přepadneme jej bez řeči. Co je mi do toho? Tam uvnitř se utekli diplomati celého světa ... Ale my vyženeme celé to stádo prasat. Pak budeme mít dost času se omluvit.“ Hitler osobně nařídil generálu SS Wolffovi, aby se zmocnil papeže a přesídlil ho do Wartburku v Horním Slezsku nebo do Liechtensteinu, aby neupadl do rukou Spojenců. Wolff měl také zajistit archivy a cenné umělecké předměty Vatikánu. Wolff se vymlouval, že neměl dost času a dosti vojska a že potřeboval odborníky v umění. Akce uskutečnit se měla v prosinci 1943. Wolff však prohlásil, že katolická církev po pádu fašismu je jediná pevná a nezpochybněná autorita v Itálii. I skrze zbožné ženy má vliv na jejich muže a syny. Proto se snažil vždy splnit žádosti vysokého duchovenstva ve prospěch uvězněných a odsouzených Italů. Upozornil také Hitlera, že tato politika byla úspěšná jen proto, že se proti němu přímo nepostavil klérus. Bez spolupráce církve by nebyl býval schopen plnit svůj úkol, neboť neměl dostatek SS ani policie. Byl sice ochoten se zmocnit Vatikánu, ale jeho síly by nebyly stačily čelit reakcím, stávkám a masovým demonstracím. Mimoto by se proti nacistům byli postavili i němečtí katolíci, katolíci neutrálních zemí a celého světa. Také naopak bylo možno využívat vlivu Vatikánu a papeže ve světě v německý prospěch i v budoucnosti. Nakonec Hitler řekl: „Dobře. Ale pamatujte si, že vy budete zodpovědný, kdyby toto optimistické řešení nevyšlo.“

Najednou německé autority v Římě žádaly šest tisíc rukojmí pod záminkou, že šest německých vojáků bylo zavražděno v jedné nemocnici protinacisty. Kardinál Maglione žádal německého velvyslance Weiszäckera, aby intervenoval v jejich prospěch v Berlíně. Když odmítl, kardinál mu řekl, že nakolik je papež biskupem římským, je jeho zvláštní povinnost se přimlouvat za své diecézany. Když se dokázalo, že k žádné vraždě nedošlo, Němci ustoupili, ale žádali šest tisíc lidí na pracovní nasazení.

Následovalo pronásledování římských Židů. Major SS Herbert Kappeler, velitel gestapa v Římě, žádal od židovské obce cheilá, výkupné 50 kilogramů zlata splatit během 36 hodin. Jinak měli být deportováni do

Německa zástupci římských židů spolu s 200 jejich soukmenovci. Sebralo se mezi Židy jen 35 kilogramů zlata. Hlavnímu rabínovi se však podařilo proniknout do Vatikánu a Svatý stolec byl ochoten přispět ze svých pokladů zbývajícími 15 kilogramy. Nebylo to však třeba, poněvadž mezitím se složila některá katolická společenství na doplnění rozdílu. Záhy ráno 16. října však oddíly SS přepadly římskou židovskou smrt a začaly vyhánět z domů muže, ženy a děti a nahnali je do nákladních aut. Pak je vehnali do železničních vozů a odvezli na neznámé místo. Šlo v některých případech i o židovské občany, kteří se hlásili k fašismu, ale na to nikdo nebral ohled. Papež byl o tom ráno neoficiálně uvědoměn. Na příkaz Pia XII. byl předvolán německý velvyslanec Weizsäcker, jemuž bylo řečeno ostrými slovy, že papež bude nucen veřejně protestovat. Rakouský biskup Alois Hudal, který byl rektorem německého národního kostela a domu Anima a sympatizoval s nacismem, žádal důrazně vojenského velitele v Římě generála Stahela, aby dal okamžitě příkaz k zastavení zatýkání a dodal „jinak se obávám, že papež zaujme veřejně stanovisko proti tomuto zatýkání, a tím dá našim nepřátelům do ruky zbraň pro propagandu, kterou proti nám vedou“. Zdá se, že tento Hudalův zásah vyšel přímo od Pia XII. Podobně referoval do Berlína i Weizsäcker.

Deník „L'Osservatore Romano“ nato uveřejnil článek o charitativní činnosti Pia XII., v němž zdůraznil, že se týkala všech, bez rozdílu rasy, národnosti a náboženství. Na papežův pokyn ujistil Mons. Montini Židy, že se dělalo vše možné v jejich prospěch. Řeholníci i řeholnice na pokyn papeže otevřeli dveře klášterů Židům a pronásledovaným. Ti byli ukrýváni na farách a především na území Vatikánského státu spolu s odpůrci fašismu, jímž hrozilo nebezpečí. Na příkaz vlády severoitalské fašistické republiky vtrhla fašistická policie do kláštera sv. Pavla na extraterritoriálním území Vatikánu a v noci násilím odvezla všechny, kteří tam byli skrýváni. Vatikán protestoval, ale velvyslanec Weizsäcker prohlásil, že s tím německé orgány neměly nic společného, a že to mohla být provokace proti nim, ačkoliv ho kardinál Maglione ujistil, že během přepadu se ozývaly německé povely.

Vatikán se nedal zastrašit a nadále poskytoval pohostinství pronásledovaným zdarma, museli však podepsat prohlášení, že nepřinesli s sebou žádné zbraně a že se podřídí ustanovením, týkajících se internovaných osob v neutrální zemi, a že si Vatikánský stát vyhrazuje právo na kontrolu, aby tyto podmínky byly zachovány.

Ačkoliv původně nacisté chtěli zatknout osm tisíc římských Židů, k těm, kterých se zmocnili 16. října, nepříbyli další hned. Himmler totiž

na základě sdělení Mons. Hudala vydal rozkaz nepokračovat v zatýkání. Papež začal jednat v zákulisí. Obával se totiž, že Vatikán bude přepaden a znal plány Martina Bormanna o deportaci do kláštera ve Wartburgu nebo do Liechtensteinu. Dokonce se zdálo, že se kope pod papežským palácem tunel, aby bylo možno papeže překvapit a zmocnit se ho. Pius XII. prohlásil: „Mohou mě odvézt, ale budou mi muset svázat ruce a nohy. A pak neuvězní Pia XII., ale kardinála Pacelliho.“ Podle svědectví pozdějšího, dosud žijícího kardinála Palazziniho, papež už předem připravil písemné prohlášení své rezignace na papežský úřad. V oné kritické době dostal nabídku tajně se uchýlit do jedné vily na pobřeží u San Felice Circeo a odtud přelout na španělské lodi pod ochranu generalissima Franca, který zůstal neutrální. Pius XII. však prohlásil: „Vatikán neopustím. Boží vůlí jsem byl dosazen na stolec Petrův. Nebudu to já, kdo s něho sestoupí.“

Dne 27. října 1943 apeloval na Pia XII. zastupující římský vrchní rabín Panzieri. Vrchní rabín Zolli totiž našel azyl ve Vatikáně. Panzieri žádal, aby na zákrok papeže dostali deportovaní římsští Židé nutné oblečení, aby mohli přežít zimu, neboť byli odvezeni jen v lehkých šatech. Jeho žádost končila prosbou: „Pomozte nám, Svatý otče, pomozte nám a nechť Bůh, Bůh veliký a dobrý, Vám odplatí Váš zákrok milostmi, o něž jej prosí naše duše tak upřímnou a vroucí modlitbou.“ Když papež dostal tuto žádost, ani římsští Židé ani oni neměli tušení, že ty, za něž se přimlouval, zemřeli už v plynových komorách v Osvětimi. Od počátku války se Svatý stolec staral o možnost emigrace pro pronásledované, včetně Židů. Brazílie omezila emigraci jen na katolíky. Vyslanec Weizsäcker ujišťoval svou vládu, že papež veřejně nevyjádřil jakékoliv odsouzení těchto událostí, aby nenarušil vztahy mezi Říší a Vatikánem, i když si uvědomoval, že zavdává protestantům v anglosaských zemích důvod k propagandě proti katolické církvi. Z toho dovozoval, že papež je nestranný. Ale sám velvyslanec byl znepokojen a řekl kardinálu Maglione: „Očekávám, že se mě budete ptát: Proč zůstáváte v tomto úřadě velvyslance?“ Němci považovali mlčení papeže za své vítězství.

Papež však měl zcela jiné důvody pro své mlčení, neboť viděl situaci v celé její šíři. Mlčel-li, dělal to jen proto, že předtím v Holandsku po protestu biskupů nastalo násilné pronásledování Židů: byli zavlčeni do koncentračních táborů i řeholníci a řeholnice, kteří měli vzdálený židovský původ, mezi nimi i dnes svatořečená karmelitka Edith Stein. Sám Weizsäcker poznamenal v oněch dnech ve svém soukromém deníku: „Ani světové organizace jako římská katolická církev nebo Mezinárodní čer-

vený kříž nepovažovaly za vhodné obrátit se na Hitlera za obranu Židů. Zdržely se i veřejných prohlášení, neboť se obávaly, že by nadále zhoršily postavení pronásledovaných.“

Pius XII. i když mlčel, přidržoval se zásady menšího zla. Vojenský velitel Říma katolík generál Stahel se distancoval od pronásledování Židů s poukazem, že je to záležitost SS. Červený kříž i Vatikán mohl pomáhat válečným zajatcům na základě mezinárodních dohod, ale pro Židy nebyla žádná možnost obrany. Byla tu však i hrozba pomsty Vatikánu Hitlerem. Vatikán byl informován o deportacích také díky překladům zpráv londýnského rozhlasu, jež papeži denně dodával vyslanec anglického krále Osborne, který upřímně obdivoval jeho prostou svatost a jeho „charme“. Už v květnu 1943 věděli ve Vatikáně o hromadných odvozech polských Židů a jejich osudu v plynových komorách, a zvláště z polského prostředí se ozývaly hlasy, že Pius XII. „nehovořil, nepozvedal veřejně svůj hlas na obranu Poláků“. Jejich mluvčím se stal prezident Poláků v exilu Raczkiewicz. Ale nejen on, i ostatní velvyslanci svobodných zemí, kteří žili uprostřed země, která byla ve válce s nimi, a byli hosty uvnitř Vatikánu, neustále intervenovali. Když i berlínský biskup kardinál Preysing žádal Pia XII., aby pomohl říšským Židům, obdržel dlouhý osobní německy psaný dopis papeže, jehož obsah je možno vyjádřit jednou větou: „V tomto okamžiku nemůžeme vám poslat žádnou účinnou pomoc, pouze naše modlitby.“ Už předtím chtěl papež zasáhnout proti pronásledování Židů v Holandsku formálním protestem, který měl otisknout následující den „L'Osservatore Romano“, ale holandsští biskupové ho předešli. Jako odvetu Hitler nařídil zatčení a usmrcení čtyřiceti tisíců osob. Pius XII. ihned spálil text svého chystaného prohlášení se slovy: „Spálím to. Když protest holandských biskupů stál život čtyřiceti tisíců nešťastníků, můj by přivedl na smrt aspoň dvě stě tisíc. Nemohl bych přežít tak nesmírnou zodpovědnost. Je lépe mlčet a pracovat skrytě pro jejich záchranu.“ Kardinál Maglione se však nevzdával naděje. Napsal vídeňskému kardinálu Innitzerovi, že v různých zemích – Chorvatsku, Slovensku, Rumunsku, Maďarsku a Francii se podařilo ušetřit mnoho nešťastných lidí deportace a že Svatý stolec se bude i nadále starat o osud Židů, především katolíků. Tato poznámka má své odůvodnění: německá vláda vyčítala Svatému stolci, že se stará o židovské obyvatelstvo, na které nemá žádné právo. Odvolávat se na lidská práva bylo bezpředmětné, poněvadž Hitler Židům lidská práva nepřiznal. Obsah listu kardinála Maglione potvrzují doklady zveřejněné Svatým stolicem.

S válkou blížící se k Římu vzrosly obavy o osud města. Pius XII. žádal Spojence, aby město ušetřili, a Němce, aby v něm nehromadili vojsko, střelivo a válečný materiál. Velvyslanec Weizsäcker odpověděl, že je to nemožné, neboť „po dva tisíce let všechny cesty vedou do Říma“. Na Vatikán skutečně noční letadlo svrhlo výbušné bomby, které poškodily palác guvernéra, mozaikovou dílnu a skleněná okna baziliky sv. Petra. Podezření padlo na Spojence. Nakonec se zjistilo, že pilot byl Ital a jednal na příkaz jednoho z fašistických vůdců. Spojenci sice šetřili Řím, ale tím více bombardovali jeho okolí. Několikrát zasáhli papežské letní sídlo Castel Gandolfo, kam se neustále uchýlovali civilisté, aby se zachránili před bombardováním. Bylo tam také asi 50 zběhlých karabiniérů, kteří se sužkami v papežských barvách udržovali pořádek. V budovách včetně slavnostních síní a v zahradách žilo tehdy asi 15.000 osob. Během bombardování zahynulo přes sto civilistů a 17 sester klaretianek. Pius XII. ostře protestoval proti „zbytečné smrti stovek nešťastných lidí“ u prezidenta Roosevelta, který 10. července 1943 v pět hodin ráno slíbil, že Spojenci budou respektovat extraterritorialitu Vatikánu.

Dne 12. března 1944 ve výroční den své korunovace promluvil Pius XII. na náměstí sv. Petra k tisícům válečných bezdomovců a uprchlíků, kteří hledali útulek v Římě po vylovení Spojenců v Anziu. Někteří se utábořili pod Berniniho kolonádami a náměstí, zatímco němečtí vojáci hlídkovali na demarkační čáře uprostřed náměstí. Pius XII. řekl: „Jak bychom mohli věřit, že by se kdy někdo odvážil změnit Řím, toto vznešené město, v bojiště, v dějiště války, a tak spáchat zločin, stejně vojensky neslavný, jako ničemný v očích Božích?“ Pak vyzval lidi dobré vůle, aby pomohli vyhladovělým uprchlíkům. Mnozí pomohli a Pius XII. sám založil Papežskou komisi pro pomoc a monsignorovi, jemuž svěřil její činnost řekl: „Monsignore, pamatujte si, že pro chudé jsme ochotni vydat i zlato našich kostelů.“ Za dva dny po této výzvě bombardovala spojenecká letadla znovu Řím a některé bomby vybuchly v okolí Vatikánu a Kolosea a v noci výzvědné letadlo létalo nízko nad městem.

Další tragédie rozrušila Řím 23. března. Tři mladí italské komunističtí partyzáni spáchali bombový atentát v jedné úzké římské ulici proti koloně obstarožních záložních vojáků v německé uniformě, kteří tam pochodovali za zpěvu německých vojenských písní. Ve skutečnosti to byli mnozí z německy mluvících italských občanů z jižního Tyrolska, které Hitler po dohodě s Mussolinim odvedl do německé armády. Německá reakce byla okamžitá. Hitler vyžadoval za každého z 26 zabitých a sedmi smrtelně zraněných popravu padesáti Italů. Nakonec na příkaz Himmler-

rův mělo být popraveno deset Italů za každého vojáka a to hned během 24 hodin. V naprosté utajenosti však nebylo možno najít v Římě 330 osob, jež podle nacistů byly „hodny smrti“ pro zradu. Přidali tedy další včetně Židů a chlapců pod sedmnáct let, ale také dva kněze. Všichni byli bez milosti postříleni a vchod do jeskyně v sousedství katakomb svatého Kalixta, kde byli postříleni, byl pak výbuchem uzavřen. Do Vatikánu se zpráva dostala k Piovi XII. až ráno 25. března. Pro záchranu obětí nebylo možno už nic udělat. Vše se odehrálo tak rychle a v naprosté tajnosti, stejně tak jako předtím odvoz římských Židů do vyhlazovacích táborů.

Dne 10. května 1944 přijal Pius XII. v soukromé knihovně ve vší tajnosti generála SS Karla Wolffa v civilním obleku, nejmocnějšího velitele oddílů SS v Itálii a osobního přítele generálního představeného salvatoriánů P. Pankracia Pfeiiera. Generál si jasně uvědomil vážnost situace v Itálii a nesmyslnost, aby Němci pokračovali ve válce, kterou nemohli vyhrát. Když pozdravil zdviženou pravicí, Pius XII. se pouze usmál. Wolffa okamžitě zaujala papežova asketická postava a že mohli spolu hovořit německy. Wolff měl starost jak se bude moci zubožená a zničená Evropa postavit proti komunismu. Chtěl učinit vše k ukončení války a podle něho byl papež jedinou osobností, která byla schopna styku se Spojenci k dosažení čestného míru s Německem. Řekl, že byl ochoten pro to obětovat své osobní zájmy i své rodiny, neboť by se stal obětí pomsty. Pius XII. mu sdělil, že považuje za nešťastné rozhodnutí Spojenců bojovat až do „bezpodmínečné kapitulace“ Německa. Řekl generálovi, že je třeba, aby se odstranily překážky a žádal jej, aby Němci učinili první krok dobré vůle osvobozením mladého socialistického profesora Vassalliho, kterého odsoudili k trestu smrti. Vassalli byl skutečně osvobozen a vyžádal si audienci u Pia XII., aby mu vyjádřil svou vděčnost.

Přiblížil se červen 1944. Spojenci prorazili německý odpor na jih od Říma a blížili se k městu. Papež pravil kardinálům, že kdokoliv by se snažil pozvednout ruku proti Římu, stal by se hodným „matkovraždy“ před celým civilizovaným světem a věčným soudem Božím. Z Berlína nařídil Hitler maršálu Kesselringovi, aby nehnal své vojáky do bojů v ulicích města. Mussolini však chtěl, aby byl Řím zničen: „Proč by se mělo s Římany zacházet lépe než s obyvateli Cassina?“ Kesselring však ironicky řekl Mussoliniho zástupci v Římě, že nemá dostatečné síly k jeho zničení a zapálení, ať si tedy Mussolini pošle na to své divize. Po celou noc ze 3. na 4. června 1944 opouštěly bez boje Řím německé branné síly. Monsignor Tradini si poznamenal: „Mnozí budili soucit. Zabavili si všechny možné dopravní prostředky: automobily, káry i vozy taže-

né voly. Obyvatelstvo jim mlčky pomáhalo, a tak zachovalo pořádek.“ K tomu poznanává: „Kdyby byli mívali Spojenci dostatečnou odvalu a rychlost, byli by se bývali zmocnili tisíce zajatců mezi těmi pokořenými, demoralizovanými a unavenými Němci, kteří poskytovali skutečně ubohou podívanou.“

Němečtí vojáci konečně odstranili stany na náměstí svatého Petra. Papež, který během německé okupace nchtěl opustit Vatikán, v otevřeném voze zajel mezi zástupy Římanů do kostela sv. Ignáce, kde byl vystaven zázračný mariánský obraz „Madonna Boží lásky“, přinesený z předměstské svatyně a vkleče poděkoval za záchranu Říma.

Nazítří 5. června zrána Spojenci vstoupili do Říma. Pius XII. se v sedm hodin ráno objevil v okně své pracovny a požehnal nadšenému zástupu, který se shromáždil na náměstí sv. Petra. V devět hodin ráno vjížděl na Kapitol jeep amerického generála Clarka. Pius XII. chtěl znovu požehnat davu, ale když spatřil na náměstí americký tank, okamžitě telefonoval do Státního sekretariátu, aby požádal o jeho odstranění z vatikánského území. Ale když se potřetí chtěl objevit u okna a požehnat davu, viděl místo jednoho amerického tanku na náměstí dva. Teprve večer se znovu objevil v okně a vyjádřil svou vděčnost „Božímu milosrdenství“, jež uchránilo město, ale současně nabádal, aby se lidé zdrželi projevů hněvu, pomsty a sobectví a pomohli chudým a trpícím.

Tak jako kdysi velký předchůdce Pia XII. svatý Lev Veliký zastavil ničící ruku hunského Attily před branami města, i Pius XII. zachránil Řím pro doby lepší. Vděčnost Římanů záhy připojila k titulu „Andělský pastýř“, jímž jej ozdobilo starobylé takzvané Malachiášovo proroctví, titul neméně slavný a starobylý – „Defensor civitatis“. Byl to titul muže, který měl v starořímských městských obcích chránit zájmy slabých proti zvůli silných, titul, který při rozpadu Římské říše spotánně přecházel na biskupy. Ale v případě Pia XII. se netýkal pouze záchrany holých zdí a budov nebo jen těch, kteří je obývali, nýbrž v širokém smyslu i celého křesťanského dědictví, jak to po jeho smrti vystihl v italském parlamentu předseda poslanecké sněmovny Giovanni Leone, neboť „hájl důstojnost lidské osoby proti všem formám totalitarismu, svobodu a pokojná vývoj národů proti nacionalismu, autonomii ducha a nadpřirozenou podstatu duše proti degeneraci technicismu“. Když chtěl dát americký velící generál zatknout německého velvyslance u Vatikánu s celou rodinou a rodiny dalších velvyslanců zemí, které bojovaly proti Spojencům, Mons. Tardini mu připomenul, že se u všech národů respektuje diplomatická imunita a že Svatý stolec ji v minulosti bránil proti fašistům ve prospěch

spojeneckých velvyslanců u Vatikánu. Americké autority tedy vyzvaly Vatikán, aby velvyslance ubytoval na svém území. Dostaly odpověď, že nejprve musí své byty uvolnit americký a anglický velvyslanec, aby se tam mohli nastěhovat. Nyní do svobodného Vatikánu začaly proudit zástupy spojeneckých vojáků a důstojníků, aby pozdravili papeže, který hovořil i jejich jazykem, a s nimi i význačné osobnosti svobodného světa. Po osvobození Říma věnoval Pius XII. všechny své síly, aby zabránil šíření ateistického komunismu v křesťanské Evropě. S britským ministerským předsedou Winstonem Churchillem, který jako první označil rozdíl mezi západem a východem jako železnou oponu, dlouho Pius XII. hovořil o komunistickém nebezpečí na základě poznámek monsignorů Montiniho a Tardiniho. Podle něho komunismus byl pro Itálii velkým nebezpečím, ale díky bdělosti jeho a italských katolíků, politické volby nevyzněly v roce 1948 v jeho prospěch jako v jiných východoevropských zemích. Nesmírně tomu napomohl i násilný únorový převrat v tehdejších Československu.

V městě, jež sám uchránil před zkázou, slavil Pius XII. v roce 1950 Svatý rok. Bylo to opět první velké shromáždění celého světa po Druhé světové válce. Milostivé léto proměnilo Řím v jediný svátek, v jediné Te Deum všech národů za skončení války. Mezi poutníky bylo mnoho mladých, neboť právě na ně nejbolestivěji doléhala tíha války a mír jim otevřel nové a jasné obzory. Během něho byl blahorečen duchovní syn Don Bosca Dominik Savio a svatořečena mladičká mučednice mravní čistoty Marie Goretti. Vyvrcholením Svatého roku bylo i vyhlášení článku víry o nanebevzetí Panny Marie, jehož se na Svatopetrském náměstí a kolem něho zúčastnilo na milión osob.

Pius XII. připravoval půdu pro Druhý vatikánský koncil a chtěl jej svolat právě v tomto slavném roce. Poněvadž si však byl vědom, že biskupové ze značné části světa, který se octl za „železnou oponou“ by se jej nemohli zúčastnit, upustil od oné myšlenky. Už v bule vyhlašující Svatý rok Pius XII. žádal věřící, že během něho mají „prosit Krista, aby věrnost jemu a církvi byla zachována všemi a aby byla uchována i práva církve proti léčkám a nástrahám a pronásledování.“ V Československu byli během Svatého roku v noci z 13. na 14. dubna řeholníci všech klášterů násilně internováni, významní představitelé náboženského života odsouzeni pro víru, mezi nimi i litoměřický biskup Štěpán Trochta. I oni patřili mezi „velké nepřítomné“, kterých vzpomněl na sklonku Svatého roku ve svém vánočním poselství: „Těmto Kristovým vyznavačům, kteří nosí nespravedlivě viditelná i neviditelná pouta, kteří trpí potupu pro

Kristovo jméno, posíláme na závěr tohoto Svatého roku náš pohnutý, otcovský a vděčný pozdrav.“

Pius XII. byl bezpochyby jedním z největších papežů dvacátého století. Je těžko uprostřed dnešních názorů jeho kritiků, kterým je naprosto neznámé drama, jemuž nikoliv ze své vůle musel čelit během Druhé světové války i po ní, a tím méně jsou schopni se vžít do jeho křesťanské mravní odpovědnosti, která zcela spočívala na jeho bedrech. Jeho prosby, výzvy k míru, nebyla nikdy prázdná slova nebo politický oportunismus. Právem bylo po jeho smrti o něm a o jeho postoji během Druhé světové války napsáno jeho současníkem: „Přijal s neochvějným klidem zodpovědnost, že s tak vysokým úřadem byla spojena i povinnost, kterou mu mohl odejmout jen Bůh, nikoliv lidská zloba, ani bolest, ani otcovský zármutek. Zaujal k ní takový postoj, jaký vyžadovala podstata tohoto mírového poslání spolu s přísnou a úzkostlivou nestranností. Nepřátelé i přátelé, ti kdo narušovali, i ti kdo zachovávali náboženské svobody, utiskující, i ti, kteří s církví spolupracovali, měli v Piovi XII. stejně nestranného ochránce svých práv.“

Po II. světové válce dala Světová Židovská rada Piovi XII. určitou sumu peněz jako projev uznání toho, co pro záchranu Židů udělal. Také stovky vděčných Židů přicházely k Svatému otci na audienci poděkovat mu za svůj život. 20 tisíc Židů střední Evropy se tehdy obrátilo na Vatikán s prosbou: „Dovolte, abychom požádali o velikou poctu. Chtěli bychom osobně poděkovat Svatému otci za velkodušnost, kterou nám během strašného období nacifašismu prokázal.“ Pohnutými slovy vzpomněla ve Spojených národech Pia XII. a jeho činnost během války izraelská ministerská předsedkyně Golda Mayerová.

Jiří Maria Veselý OP

Životní osudy prof. Jiřího Maria Veselého v mnohém připomínají novodobou historii dominikánského řádu u nás.

Narodil se 15. listopadu 1908 v Protivanově u Boskovic. Matka Marie, rozená Kolísková, pocházela z rodiny šesti bratří – kněží Kolísků. Leopold, tak byl totiž pokřtěn, po maturitě v Brně roku 1930 se podrobil Božímu volání a po určitém boji vstoupil k dominikánům, které poznal Božím řízením v jejich „Studiu“ v Olomouci. V letech 1930 – 1940 tam totiž dosahovala vrcholu kulturní činnost: z časopisů to byla „Filosofická revue“ vedená PhDr. Metodějem Habáněm a po r. 1937 i J. M. Veselým. Ve filosofickém tomistickém ovzduší byly pořádány pověstné „Akademické týdny“ pro univerzitní posluchače i profesory. Odvážným zdařilým pokusem byl mezinárodní filosofický tomistický kongres v Praze. Silvestr Braitó a Reginald Dacík vydávali pro duchovní a mravní život časopis „Na hlubinu“ (Lk 5, 4), směrnice pro „vyšší náboženské kursy“ na teologickém základě. Prokop Švach řídil „Vítěze“, knižní edici informující o svatosti. Společenské otázky byly probírány ve „Výhledech“ pod redakcí Antonína Čaly. Průbojným dílem bylo vydání překladu Nového zákona z řeckého originálu, dílo Pavla Škrabala, žáka biblické školy OP v Jeruzalémě. Jako druzí v Evropě, první po Francouzích a před Němci, přeložili olomoučtí dominikáni do češtiny Teologickou summu Andělského učitele sv. Tomáše Akvinského. Od generálního představeného OP Stanislava Martina Gilleta dosáhl Otec Metoděj Habán povýšení „provinčního studia“ v Olomouci na „generální“ s možností udělovat hodnost „lectora“, dnešní licenciát, magisterium. Když byl roku 1935 zahájen S. M. Gillem proces o blahořečení Otce Cormiera, provinciál M. Habán mu zasvětil noviciát a studentát v Olomouci. Dnešní obnovení a rozkvět olomouckého Studia je zřejmě projevem pokračování jeho přízně.

V letech 1933–36 studoval J. M. Veselý v Římě na dominikánské teologické fakultě (Angelicum) filosofii a teologii, roku 1937 byl v Olomouci vysvěcen na kněze. O rok později dosáhl ve Walberbergu (Bonn-Koln) hodnosti lektora – profesora teologie a v letech 1938–40 působil jako profesor a novicmistr na dominikánském bohosloveckém učilišti v Olomouci. V téže době mu Prozřetelnost umožnila položit základy druhého řádu sv. Dominika shromážděním několika hrdinských čekatelek v domku své sestry Marie v Protivanově. Duchovní nástin rozjímavého života pro ně shrnul Otec Jiří v dílku Imelda Lambertini, svěřeném v úzkosti Panně

Marii Věrné: „Je jedna z duchovních bolestí: mít co říct a nemít komu“ (Březina).

Sestry druhého řádu převedl provinciál Habáň na Svatý Kopeček u Olomouce. Po dlouhých letech strádání zakotvily ve Znojmě. V Itálii uveřejnil Otec Jiří roku 1943 italský překlad české práce pro naše sestry (Druhý řád sv. Dominika).

Roku 1940 se Otci Jiřímu podařilo odjet a dovršit filosofická studia doktorátem v Miláně na katolické univerzitě Božského srdce, kde mu zakladatel a rektor univerzity františkán Agostino Gemelli nabídl katedru „slovanské filologie“ (slavistiky), z níž se rozrostl dnešní „Východní ústav“ a kde pak také až do roku 1944 přednášel. V letech II. světové války se zapojil do československého odboje. Otec Veselý je pozván od Italů a pověřen od československé zahraniční vlády v Londýně, aby chránil asi 5000 českých vojáků, vyvezených k vyvraždění do Itálie... Vrací se jako major západní armády.

Po válce v pražském dominikánském konventu u sv. Jiljí zastával místo převora. Policejním zákrokem proti řeholním řádům v dubnu 1950 začalo nejtěžší období jeho života. Pražský klášter dominikánů byl jako mnoho dalších mužských a později i ženských klášterů zabrán a řeholníci internováni. Převor J. M. Veselý byl spolu s provinciálem řádu Ambrožem Svatošem odvezen do „internačního střediska pro politickou převýchovu řeholníků“ v Želivě. Zde došlo k jeho zázračnému uzdravení. Po pěti letech (v říjnu 1955) se s podlomeným zdravím vrátil do Protivanova. Za dva roky nastoupil jako dělník na archeologický výzkum Velká Morava (Staré Město), kde nuceně pracoval 11 let. V květnu 1968 byl pozván na univerzitu do Milána, odkud brzy přešel na papežskou univerzitu sv. Tomáše v Římě (Pontificia universita s. Tommaso – Angelicum). Badatelsky mimo jiné přispěl k historicko-archeologickému uvedení a výkladu apoštolských listů Jana Pavla II. *Egregiae virtutis* (31. 12. 1980) a *Slavorum Apostoli* (2. 6. 1985), donedávna rovněž vedl archeologický výzkum pod bazilikou sv. Petra v Římě.

»Maturoval jsem roku 1930 na I. českém státním gymnáziu v Brně. Vzpomínám si, že za dob mých studií jsme měli na škole literární kroužek a vydávali jsme studentský časopis *Jitro*, kam jsem pod různými pseudonymy také přispíval. Snad i to přispělo k tomu, že jsem měl v pololetí před maturitou samé jedničky, jen z chování dvojku.

Hned po maturitě jsem vstoupil do Řádu bratří kazatelů sv. Dominika v Olomouci. Původně jsem nemyslel na řeholní povolání (šlo téměř

o malý zázrak), proto jsem přijímal všechno teprve po kritickém rozboru a někdy dost těžko.

Přitahovala mě krajní, ale rozumná chudoba. Někdy jsme jedli jen polévku a chleba, a to nejen novicové a studenti, nýbrž i profesori. Naším magistrem (novicmistrem) byl Otec Metoděj Habáň, který přišel nedávno z Říma jako reformátor mladých. Ustanovil mě děkanem (zástupcem noviciátu) a cubiculariem, správcem své cely. Otec Habáň nás naučil rozlišovat mezi chudobou (paupertas) a bídou (miseria). Být řeholníkem slibovalo chudobu, což znamenalo osvobodit se od zbytečných hodnot, mírou potřeb byla životní úroveň průměrného dělníka. V cele magistra nebylo nic nadbytečného, ale bylo tam vše potřebné pro vzdělání a apoštolát. K chudobě ducha patřilo nezatěžovat se ani nadbytečnými poznatky. Snad proto mi myšlenky a slova Otce Habáně (některé z nich publikovala Filosofická revue) zněly jako souladná, jasná hra zvonek ulitých z pročištěného kovu.

Další věc, kterou jsem nasával spíše z Habáňovy osobnosti než z jeho slov, byla harmonie, soulad mezi všestrannou ukázněností ve studiu a neomezenou otevřeností rozumu i srdce směrem vzhůru, k Bohu, vůči milosti a darům svatého Ducha. Podle Andělského učitele sv. Tomáše Akvinského „život je přednější než nauka, život totiž vede k poznání pravdy“ (prius vita quam doctrina, vita enim ducit ad scientiam veritatis). Spojení s Bohem vrcholí u bratří Kazatelů společnou chórovou modlitvou, pokud možno zpívanou, při níž celá bytost a tok života dostávají pravidelný spád, rytmus, který odstraňuje stres z uspěchanosti a neukázněnosti jak těla, tak duše a ducha.

Otec Habáň nás ztvárňoval až do kořenů, kde nestačilo laskavé, ale pevné slovo nebo pronikavý pohled, tam zakročoval vztyčený prst.

Věděli jsme, že duchovní a kulturní dědictví, které jsme v roce 1918 získali po habsburském Rakousku, nebylo utěšené. To odrazovalo hlavně mládež. Chyběly vůdčí postavy, neměli jsme potřebný tisk. Prezident Masaryk prohlásil, že katolíci budou mít tolik práv, kolik si jich dobudou. Ale my mladí jsme nechápali, proč se má bojovat o něco, nač máme právo.

Pomalů se však začaly objevovat velké osobnosti, namátkou Durych, Deml, Florian, Šalda, Pekař, Kratochvíl, Šaller, P. Klement OSB, P. Urban OFM atd. A dominikáni. Evangelický teolog Hromádka prý volal, že je konec protestantů, a zakrátko zase, že je konec katolíků, neboť se hádají mezi sebou. Právě tehdy jsem přišel k dominikánům, kde se mi

otevřely nové, široké obzory, pracovalo se tam v evropských rozměrech, naplno.

Dominikáni a františkáni byli založeni téměř současně na začátku 13. století. Dominikáni se k nám dostali ještě za života sv. Dominika a měli velký podíl na rozvoji české vzdělanosti. Česká dominikánská provincie, začleněná po roce 1850 do provincie říšské, byla roku 1905 obnovena.

Okamžitě se snažila zřídit samostatný studijní dům (provinciální bohovědné učiliště – studium provinciale) v Olomouci. V roce mého vstupu do řádu (1930) byl regentem Studia Otec Emilian Soukup, v Olomouci řídil český překlad Teologické summy sv. Tomáše, teologii vystudoval v Německu. Mezi další významné osobnosti patřili Silvestr Bratio, znalec „základní teologie“ (vystudoval ve Francii), Otec Reginal Dacík, odborník na mravouku (měl za sebou studia v Římě), Otec Augustin Scherzer, znalec patristiky, byl Rakušan. K nim se pak přidávali další, mezi nimi i já. Základní potřebou pro teologickou a kulturní práci byl přiměřeně vyspělý tisk. Již v roce 1930 byla založena edice Krystal, v níž mj. vycházel (za redakce S. Bratia a R. Dacíka) i měsíčník Na hlubinu, určený pro vyšší náboženské kurzy. M. Habáň založil a řídil Filosofickou revue i a organizoval Akademické týdny.

Průkopnická práce? Muselo se vyjít z dusivého tunelu rakouského poněmčování kultury, ničení náboženského svědomí vnucováním úředního katolictví a otrockého poklonkování císaři. Byly nutné nejen nové náměty, ale i nová terminologie, především pro filosofii. Otec Habáň se vrátil z Říma, kde několik let nepřerušeně pobýval. Jeho znalost i běžných českých výrazů byla dost omezená, první kázání v rodných slováckých Huštěnovicích prý vzbudilo veselost. Spisovná čeština nás noviců a studentů byla proto velmi užitečná jak pro otce redaktora Filosofické revue, tak pro zavádění jednotného názvosloví do všech článků. To později prospívalo i překladatelům Teologické summy, ne však bez srážek mezi různými názory na věc: Počešťovat všechny výrazy, nebo ponechat už vžitě cizí termíny?

Kromě jazykové úpravy článků jsme my mladí dělali také korektury, psali posudky, recenze. Velkým zážitkem pro mne byla účast na mezinárodním tomistickém filosofickém kongresu v Praze v roce 1932. Přímou jsem hltal slova význačných evropských myslitelů. Netušil jsem, že Otec Habáň mě navrhne na studia v cizině, kde se s mnohými z nich znovu setkám.

Po první světové válce v důsledku vatikánských vystoupení proti modernistům rostl odpor ke klasickému tomismu, ukládanému jako jediná

připuštěná filosofie. Mladí se utíkali k „novotomismu“ a k „novoscholastice“. Já jsem výrazu tomista neužíval, zaváděl jsem termín „tomášovec“. To znamenalo neužívat texty z „druhé ruky“, ale vracet se přímo k Tomášovi, k tomu, co sám napsal. Otec Habáň nás učil, jak vybudovat mosty pro přímé spojení mezi Tomášem a moderním myšlením. Český překlad Summy měl k tomu napomáhat.

Hůře tomu bylo s „novoscholastikou“, do níž se dalo vpašovat všechno možné, třeba i pod záminkou modernizace. Jako „tomášovec“, a tedy i stoupenec scholastiky, jsem byl pohoršován zneužíváním novoscholastiky. Josef Kratochvíl slučoval se svou novoscholastikou např. i francouzského myslitele Blondela, jeho učení o intuici atd. Tím se však filosofie vymykala racionalismu a logice a přibližovala se mystice.

Český vzdělaný svět se v letech 1930–1940 zvědavě díval na Filosofickou revui, jak se vyjádří k novým proudům myšlení. Otec Habáň mě pověřil starat se o tuto věc. Napřed jsem psal krátké poznámky, nikoli jako tomista, ale jako tomášovec. Někdy jsem je uveřejnil jen pod značkou. Když bylo jasné, že jsou namířeny proti Blondelovi, a tedy nepřímě proti Kratochvílovi, zastával se ho dominikán Bernardin Skácel, spoluredaktor brněnského Dne. Filosofická revue „samozřejmě“ nemohla umlknout jako poražená, to nedovolil už vztyčený prst Otce Habáně – a tak se pokračovalo.

Otec Braitto byl nadšeným podněcovatelem bojů o uvolňování úzkých obzorů a otvírání nových. Jeho maminka byla z kmene severoitalských latinů, byl ohnivý asi po ní („sbraitare“ znamená křičet na poplach, volat, někoho „seřvat“). Otec Dacík byl mimořádný organizátor, který také Braitovy tryskající fontány usměrňoval do užitečného zavlažování. Z edice Krystal učinil i finanční zdroj. Otec Habáň byl filosof, Filosofickou revui udržoval tím, že ji finančně přidružil ke Krystalu. Nikdy jsem nebyl na půdě řádu a Filosofické revue svědkem naukových rozporů nebo dokonce srážek. Bratrsky byla míněna občasná upozornění, že „filosofie je neužitečná“ (rozumělo se metafyzicky). Všichni jsme byli vedeni ideálem sv. Dominika: Honor Dei est salus animarum – Boží oslava a spása duší. »

Převzato z J. M. Veselý: Zázrak v Želivě, Matice cyrilometodějská, Olomouc 1994.

Evangelium podle Ježíše: z Kumránu

Jiří Maria Veselý OP

Je to vlastně název článku, který napsal známý Vittorio Messori o výstavě v Rimini, blízko Ravenny, s názvem Ze země k národům, kde byly shromážděny archeologické i písemné doklady o šíření křesťanství, od počátku, přibližně do 4. století (1). Hlavní doklady se týkaly Kumránu (Chirbet Qumran).

Křesťanství stojí na Ježíši Kristu a apoštolech, hlavně na Petrovi. Messori je uchvácen především – a to lidsky upřímným způsobem – útržkem papyru. Jde o jeden z nálezů v Kumránské poušti nedaleko Mrtvého Moře v Palestině. Objevy tam začaly kolem roku 1945, po válce. Roku 1962 Oxford University Press – tisková kancelář oxfordské univerzity – uveřejnila o nálezů „7Q5“ (což znamená: pátý nález ze sedné kumránské jeskyně) tento posudek komise semitistů: „Útržek jasně kaštanové barvy, téměř šedé, popsán na jedné straně černým inkoustem. Výška 4,9 cm – šířka 2,7 cm, spodní část je široká 1,7 cm. Písmo, zjištěitelné, tvoří pět řádků, v řeckém jazyku. Na prvním řádku je jediné písmeno, na druhém 4, na třetím 6, na čtvrtém 4, na pátém 4, celkem tedy 20 písmenek. S naprostou jistotou čitelných je 11, ostatní pravděpodobně“.

V čem spočívá převratnost? Dnešní takzvaná biblická věda se v poslední době vnucovala jako jediné vážná a tedy závazná – seria a attendibile. Mimo jiné, podle ní například knihy Nového Zákona byly sepsány až desítky let po Kristově smrti...

Útržky pergamenu a papyrů z kumránské pouště představují dnes již jakousi „knihovnu“ jedné židovské sekty – Ezejských – kteří se sem utíkali před válečným i jiným nebezpečím jakoby do klášterní „obce“, aby čekali na příchod Mesiáše. Připravovali se duchovní kázní podle pravidel a četbou Svatých knih. Místo úředního obnovení mesiášského Božího království však přišla římská vojska, jak varoval Mesiáš: „Až uvidíte Jeruzalém obklíčený vojskem, uvědomte si, že je blízko jeho zpusťování. Tehdy ti, kdo budou v Judsku, ať utečou do hor, kdo budou v městě, ať prchnou, kdo budou na venkově, ať nevstupují do města, protože to jsou dny pomsty, kdy se splní všechno, co je o tom psáno. Neboť přijde veliká pohroma a Boží hněv na tuto zemi: jedni budou padat pod ostřím meče, jiní budou odvléčeni jako zajatci mezi všechny pohanské národy, a po Jeruzalémě budou šlapat pohané, ovšem až potud, dokud se nenaplní čas určený i pro pohany...“ (Lk 21, 20–24).

Předpověděné hrůzy vyvrcholily v letech 67–68 a roztříštily i kumránské osazenstvo. Ti však před útekem zajistili Posvátné knihy v uzavřených amforách, které nedostupně ukryli. Boží prozřetelnost umožnila jejich soustavné objevení po r. 1945.

První závěr: útržky Svatých Písem nalezené v Kumránu musely být napsány a uloženy před rokem 67–68! To platí také o obsahu amfory s nápisem RWM – Řím. Zatímto ostatní útržky jsou na pergamenu, římské jsou na papyru a tedy poškozenější, a jsou psány řecky.

Roku 1972 – píše Messori – měl bleskové osvětlení jezuita irského původu José O'Callagan. Vzal útržek 7Q5 a srovnal jej s úryvkem evangelia podle Marka 6, 52–53 – a obojí souhlasilo! (2) A jeho úžas vrcholil, když zjistil, že také písmena z nálezů 7Q4 odpovídaly, souhlasily s obsahem prvního listu apoštola Pavla Timoteovi... Pravdivost jeho zjištění byla potvrzena složitými computery.

K úžasu se však družily i představy, jaké otřesné důsledky bude mít jeho odhalení mezi úředně pokrokovými biblisty na univerzitních katedrách, nekatolíky a pod jejich vlivem i katolíky, lépe: mezi nevěřícími i „věřícími“. Podle nich totiž naše evangelia jsou výtvozem dlouho, neobjasněného zpracování, během něhož prý křesťané původní „Ježíšovy dějiny“, čili „kroniku o Ježíšovi“, proměňovali v „kázání o Ježíšovi“, v souhrn teologických úvah, blízký „propagandě“ (kérygma?).

V každém případě – mluví stále Messori – žádné z našich evangelií, podle nich, nevzniklo před rokem 70, protože prý se zničením Jeruzaléma zanikly i písemné záznamy Nového Zákona a zmizeli i očití svědkové počátků křesťanství, zabiti nebo rozeznáni. A tak ti, co psali potom, tedy prý neměli, kdo by je opravil jako očitý svědek. Objevení Kumránských zlomků bylo provázáno mlčením, pak posměšky a nakonec zuřivými útoky. Už i proto, že např. zmíněný Pavlův List Timoteovi se jimi připisoval „neomylně“ neznámému apoštolovu učedníkovi a kladl se do let 100–120 po Kristu.

Bohatý biblický nález z kumránských skrýší dokazuje, že novozákonní zprávy byly psány před rokem 70, a podle písma se soudí na vznik kolem roku 50. Jejich zdůrazněný římský původ dokazuje, že v Římě byla již tehdy křesťanská obec založená Petrem a Markem.

Nálezy vyvrcholily po roce 1945, protože teprve konec války umožňoval pokojné hledání. Nálezci prodávali objevené doklady a ty se nakonec staly předmětem vědeckého zkoumání, vedeného židy, katolíky a nekatolíky (protestanté, anglikáni).

Důležité bylo zjišťování stáří popsaných pergamenů a papyrů. Tyto, pokud jde o Starý Zákon, sahaly do let 200 před Kristem. To znamená, že

např. Izajáš psal kolem roku 700, ale máme-li písemný záznam jeho řeči z 2. stol. před Kristem, znamená to, že předpovědi o Mesiáši, např. o jeho početí z Panny, o umučení a vzkříšení, jsou Bohem zjevená prorocství. Totéž platí o Jeremjášově „muži bolesti“. Je to důležité, protože úřední znění Starého Zákona máme my křesťané z vydání zvaného Septuaginta z doby po Kristu, kam „prorocství“ mohla být i prostě vložena!

Do kumránské pouště se rukopisy dostaly s lidmi, kteří se tam utíkali, ale nejenom v nebezpečí. Šlo především o židovskou „sektu“ takzvaných Esejských, kteří si představovali Mesiáše jako budovatele v první řadě duchovního „Božího království“ a připravovali se na jeho příchod přísným životem, v čistotě.

Jeskyňe byly téměř po dva tisíce let přirozenou pokladnicí stovek svitků, papyrů a útržků (knihovna Esejských). Dnes jsou opět střediskem překvapení, a to teologických, a někdo se odvažuje mluvit dokonce o „výbušninách“.

Jeskynních skrýší je tam mnoho. V jeskyni zaznamenané jako čtvrtá – 4Q246 – byl nalezen „úryvek 246“, napsaný aramejsky (nářečím, jímž mluvil i Ježíš). Obsahuje slova andělova zvěstování Marii, jak nám je předává evangelista Lukáš. Luigi Moraldi, jeden z předních odborníků kumránských studií, říká: „Lukáš tak použil písemných pramenů své doby“. Rovněž v „Otčenáši“ a dokonce i v blahoslavenstvích jsou ozvěny slov z nálezů v Kumránu.

Lukáš byl pravděpodobně veden zlomkem 4Q246, který má devět řádků, a obsahuje doslovné ozvuky z Kumránu. Můžeme uvést úryvky: „Tento bude veliký“ (Lk 1, 32), „bude nazván syn Nejvyššího“ (Lk 1, 33).

Tyto úryvky se nacházejí v andělově oznámení Marii téměř v témže sledu jako v úryvcích z Kumránu. Jde samozřejmě o pouhé úryvky. Ve Starém Zákoně se však tak jasně nenacházejí, např. že Maria bude „matkou Boha“.

Nemůžeme však říci – upozorňuje Gazzaneo – že Lukáš „opisoval“ od Esejských! Rozumně jsme přesvědčeni, že jde spíše o výrazy známé prvním křesťanům, které přešly i do tehdejšího prostředí Esejských. Lukáš znal kumránské výrazy, ale čerpal i z jiných zdrojů. Píše: „Rozhodl jsem se i já, když jsem důkladně vyzvěděl všechny události od jejich prvních počátků, po pořádku ti o nich napsat, Teofile...“ (Lk 1, 1–4). Lukáš ví, že „již mnozí před ním se to pokusili vylíčit, jako očití svědkové událostí, a přísluhovatelé Slova...“. Mám na mysli především Marka a Matouše. Psali tedy před Lukášem.

Lukáš psal řecky, ale z jeho líčení je někdy přímo cítit prostředí Esejských. Zatím však spojitost mezi Esejskými a Lukášem je stále předmětem zkoumání.

Ale je podle mě těžší, obtížnější zjistit, odhalit přímou závislost ze strany Lukášovy na výrazu „Syn Boží“ atd. v textech Esejských z Kumránu. Zdůraznil bych, aby se nezapomínaly dvě věci: ve zvěstování Marii slyšíme také výrazy příznačně židovské, starozákonního původu. O „synech Nejvyššího“ se mluví také v žalmu 82, ve vztahu k Židům, k Božímu lidu, ke spravedlivým. Slovy „synové Boží“ se rozuměli andělé a věrní Židé. Avšak tento „potěšující“ význam dostává u Lukáše smysl nekonečně vyšší, hlubší.

A dále: Evangelní zprávy o dětství (evangelium infantiae) byly předmětem silného teologického přepracování značně zastaralých původních zpráv. Jak Matouš, tak Lukáš se odvolávají a mají zcela jistě vztah k nějakému „prvotnímu evangeliu“ (protoevangelium), k něčemu, co mělo spíše povahu náčrtu, který oba jistě znali.

Prvotní evangelium vzniklo v prostředí prvního židovsko-křesťanského společenství. Otvářelo se v něm mesiášské názvosloví této doby a první století bylo prosáklé velikým očekáváním a velkou citlivostí pro blízký konec (eschatologie). Tyto židovsko-křesťanské prameny tvoří také ducha hymnů Magnificat – Velebí má duše Pána a Benedictus – Požehnaný Pán Bůh Izraele...

Bereme-li vážně „vtělení“, nemůžeme nebrat v úvahu také tehdejší dějinné souvislosti kulturní a náboženské, v nichž se Vtělení stalo. Ovšem, jenom tím se radikální, převratná „novost“, kterou je Kristus, nevyčerpá. Ježíš se prohlašuje za „Božího Syna“ v plném smyslu! A bylo to právě toto, proč ho Židé odsoudí: je chápán jako „rouhač“ (Mt 26, 65).

Narozením a pak smrtí a vzkříšením Páně – Pascha – se dějiny skutečně lámou na dějiny „před Kristem“ a „po Kristu“.

Mezi společenstvím Esejských a křesťanstvím je mnoho zásad a mnoho výrazů společných. Avšak jsou také podstatné rozdíly: Ježíš hlásá lásku bez hranic, kdežto v Kumránu se ospravedlňuje i nenávisť k nepříteli.

Název „Evangelium podle Ježíše“ pochází od V. Messoriho. Opírá se o nález jenom nepatrně větší než běžná poštovní známka, který však „uvádí do nepřítelosti“ univerzitní profesory biblické teologie celého světa. Z univerzitních kateder – mluví stále Messori – hlásala totiž úřední „biblická věda“ jako neomylné a závazné řešení, že Nový Zákon ve svém dnešním uspořádání vznikl teprve kolem prvního století. A to jako „kázání o Kristu“ podle smýšlení té doby, kdežto podle kumránských

nálezů jde o svědectví popisovaných událostí očitých svědků pro očité svědky, o záznam historických událostí. A platí to jak pro evangelium, tak pro Pavla (3).

Důvody odporu? Podle Messoriho je pochopitelné, že málokterému z univerzitních profesorů je lehké uznat, že hlásal omyly, případně opustit univerzitní katedru. Ale především uznat a přiznat přítomnost nadpřirozeného, zázračného zásahu v podstatě křesťanství: je to Slovo Boží!

Nalezené doklady jsou psány hebrejsky nebo aramejsky, a to na pergamenu, čili na jemné zpracované kůži. Výjimkou je jeskyně „7“, kde bylo nalezeno 18 malých útržků psaných řecky a na papyru, to je na rostlinných listech. Vedle těchto neobvyklých nálezů byly střepy amfory, na jejímž hrdle byla tři písmena: R, W, M, která přepsána do hebrejštiny znamenají ŘÍM. Teprve v r. 1972 zmíněný José O'Callagan SJ zjistil totožnost písmen s evangeliem sv. Marka 6, 52–53, jak jsme již uvedli. A nadto, že útržek 4 byl z listu sv. Pavla, a to z prvního listu Timoteovi.

První účinek – říká José O'Callagan – bylo zděšení, jaké bouře tento náález rozpoutá. Druhý úžas? Nápis „Řím“ na amfoře. To značí, že již před r. 67–68 byla v Římě křesťanská obec, píšící řecky a na papyrus. Dále, že tato římská obec byla ve spojení s Jeruzalémem. Jejím zakladatelem byl apoštol Petr, uprchlý z Jeruzaléma kolem r. 44 (poprava apoštola Jakuba). Pisatelem „evangelia“? Jedině Marek. Řecky mluvící křesťané znali Kumrán!

Mezi archeologickými nálezy vystavenými v Rimini vzbuzovala doslova mrazení schránka kostí (ossarium) Kaifáše, jenž odsoudil na smrt Ježíše Krista. Vedle ní nápis mluvící o Pilátovi, který rozsudek uskutečnil...

Pavel sice napsal list Římanům, ale osobně se dostal do Říma teprve před svou smrtí. Římské křesťanství je tedy výlučným dílem sv. Petra a Marka, ať jako nauka (Markovo evangelium) nebo jako autorita.

Mírně zkráceno a upraveno.

Poznámky:

(1) V. Messori, Il vangelo secondo Gesù, Corriere della Sera – Sette, Milano 28. 3. 1996, n. 13., p. 112–117. Název výstavy: Dalla terra alle genti. Výstava trvala do konce srpna 1996. (2) Mk 6, 52–53: „Nepochopili totiž, jak to bylo s chleby, neboť jejich srdce bylo zaslepené. Když se dostali na druhý břeh, přistáli u Genezaretu.“

(3) R. Piol, Il cristianesimo un fatto storico, Meeting, březen 1996, Ravenna, s. 5–7.

Pán, dárce života

(O encyklice Jana Pavla II.
„*Dominum et vivificantem*“)
Dokončení

Jan Andrzej Kloczowski OP

Eschatologický smysl dějin

Hodně zmatků mezi nekatolickými komentátory encykliky způsobilo v ní obsažené téma očekávání roku 2000 coby dalšího výročí Kristova vtělení. Interpretovalo se to různě: jedni viděli příčinu, proč se tato věc vytahuje, v papežově „slovanském rodokmenu“ a říkali, že zamilovat si data a zaokrouhlená výročí je charakterističtější pro východní, než pro západní část našeho kontinentu. Jiné víc znepokojuje, zda se papežství – řekněme to jejich řečí – nebude pokoušet vytřískat ze zaokrouhleného data politický kapitál. Naproti tomu se připomíná rok 1000, klima strachu, které provázelo očekávání konce světa, k němuž mělo podle všeobecného mínění právě tehdy dojít. Nyní se tedy našli „osvícení“ kritikové, kteří uražení ve svém racionalismu vzali za svou povinnost protestovat proti klerikálním machinacím, které lidem matou hlavy pomocí uměle vytvořené atmosféry strachu.

V těchto námitkách je jistá ani dost málo neskrývaná demagogie. Nemá cenu se pozastavovat nad tím, koho víc zajímají jubilea zaokrouhlených výročí. Druhá námitka je zásadnější, třebaže v podstatě povrchní – lidi totiž není třeba strašit, jsou vystrašení dost, a to ani trochu v důsledku papežských machinací; naprosto postačujícím motivem strachu je náš obyčejný světový „pokrok“, jenž měl lidstvo dovést do nového, nádherného světa.

Je pravda, že tón i klima této encykliky jsou jiné než atmosféra, ve kterých vznikly minulé koncilové texty. Zdůrazňuji, že není rozdíl v nauce, ale v klimatu. Tón, jaký dával koncil, byl optimistický – *gaudium et spes*, radost a naděje – tato slova byla projevem otevřenosti a smíření se současným světem. Církev se rozhodla vystoupit z pevnosti, z defenzivní pozice a putovat s lidmi dějinami. Ale naše dějiny nejsou ani v nejmenším dějinami stále plnějšího obšťastňování člověka. Bolestné zkušenosti způsobily, že jsme ztratili víru osvícenských mudrců, kteří byli přesvědčeni o tom, že stačí, aby člověk došel k užívání rozumu, aby ho používal, a že tak budou vyřešeny všechny základní problémy. Touha po světě, který

stvořil člověk, jenž „došel k užívání rozumu“, dostala dvě podoby: utopie technologické a společenské. Obě nám umírají před očima, protože ekologická krize a reálný socialismus nám zasadily smrtelnou ránu.

Doba umírajících utopií je dobou, v níž lidi opanovávají katastrofické nálady a všeobecně se očekává konec světa, při kterém nebude Soud, ale pouze bolest beznadějného zoufalství. Jsme svědky vzniku takových rozličných vizí, jež ohlašují konec světa, naší planety, naší civilizace. Právě toto klima 80. let se podstatně liší od klimatu 60. let, která byla prosycena ne zcela uvědomělými dramaticky rostoucími konflikty. Je třeba odlišit katastrofismus od eschatologického myšlení (toto rozlišení zavedl dr. Jan Skoczynski v zajímavé práci o pesimismu Zdziechowského). V okruhu víry se katastrofismus přetváří v eschatologické vědomí, čili ve vědomí finálního zakořenění dějin v Bohu. Eschatologie je vědomí, že pomíjí tvářnost tohoto světa a že svět míří k cíli, jenž ustanovil Bůh; taková eschatologie je velkou duchovní potřebou naší doby. Potřebou snad ještě plně neuvědomělou, ale již přítomnou skrytě v otázkách lidí po smyslu zla v dějinách, po tom, jak Bůh mohl dopustit Osvětim a Hirošimu...

Koncil v analýze současného světa přijal evangelní kategorii „znamení času“. Často je ztotožňováno s veškerými symptomy pokroku a rozumnosti v uspořádání a organizaci společenského, hospodářského a kulturního života. „Znamení času“ jsou občas chápána výlučně jako znamení naděje a radosti. Vždyť ale „znamení času“ v evangeliu jsou znameními nadcházejícího soudu, která poukazují na poslední dobu. Encyklika *Dominum et vivificantem* jde právě tímto směrem. Všimá si mezi nimi nejen znamení života, ale rovněž „znamení a signálů smrti“. Je jich bohužel hodně: zbrojení, hlad, bída, politický i státní terorismus, masové a institucionalizované odnímání života nenarozenému člověku. Ale ke znamením času patří i to, že „z temných stránek materialistické civilizace, zejména oněch znamení smrti, jež se množí ve společensko-historickém obraze, v jehož rámci tato civilizace vznikla... povstává nové, více či méně vědomé volání o Ducha, který dává život“ (57).

Heslo „rok 2000“ není tedy jen výzvou ke slavení jubilea, není ani heslem, jež má vyvolat atmosféru hrůzy. Je „šifrou transcendence“, je myšlenkovou zkratkou, která má vyvolat vědomí eschatologického rozměru lidského života a lidských dějin.

Jubilejní rok 1983 byl kristocentrickým rokem, postava Spasitele stála v samotném středu naší modlitby. Důraz, kladený na přípravu roku 2000, je víc pneumatologický: chce věřící upozornit, že nestačí hledět na historii jako na terén, kde působí zlé síly; historie je především oblastí působení

Boha, který v Duchu svatém způsobuje, že Kristovo spasitelné dílo je přítomno v církvi i ve světě, spolu s veškerou silou a účinností, že zde je pramen rozumné naděje věřících.

V polemických reakcích, které se objevily po vydání encykliky, se nařiká, že církev dnes upustila od „ducha dialogu a porozumění“, ducha naprosté důvěry a otevřenosti vůči současnému světu. K otevřenosti je však nejprve třeba být sebou. Nechápu, proč komentátoři lamentují nad ostrými formulacemi, jimiž papež charakterizuje materialismus, zejména marxismus a proč tak přitom upozorňuje na spojitost mezi „znameními smrti“ a vizí člověka, vtěsnanou do rozměrů dočasnosti. Jakoby někdy mysleli, že dialog znamená pro křesťana přijmout materialistickou filosofii? Leszek Kolakowski vzdorovitě napsal: „Laický humanismus v boji s katolickým zpátečnictvím – to je situace už pouze imaginární, bezobsažná fráze, pokus fixního pokračování neexistujícího světa... Dřívější racionalistický a progresistický optimismus bezostyšně obnažil svou naivitu, naše náboženství Rozumu dostalo příliš mnoho ran; dnes být voltairovcem znamená žít dětinskými touhami, jít za věcmi kulturně mrtvými...“

Je paradoxem doby, že Jakub Fatalista pro sebe nalezne více pokrmu v papežské encyklice, než v produktech svých duchovních potomků.

„Sladký hoste duše“

Krise materialistické civilizace rodí rozmanité „nové spirituality“. To je nepochybně jedno z nejdůležitějších znamení času. Těžko vyjmenovat všechny tyto formy, konec konců sociologové náboženství je už začali svědomitě zkoumat. Velký historik a fenomenolog náboženství, nedávno zemřelý Mircea Eliade viděl právě v hnutí hippies počátek odpadu od materialistické civilizace novověké Evropy a Ameriky. Je skutečně zarážející popularita různých „transcendentních meditací“, rozličných obměn jógy, buddhistických škol. I v křesťanské oblasti se objevily rozmanité „obnovovací“ tendence, nejčastěji vepsané do schémat, které se občas projevují v pietismu protestantských „oživujících“ proudů (*revivalismus*). Není však jisté, zda se současná vlna „hnutí obnovy“ úplně vejde do tohoto proudu pietistické zbožnosti, který je přece tak banalizován. „Hnutí obnovy v Duchu svatém“, jež začalo v protestantském americkém prostředí, došlo i do katolické církve, kde našlo nejen širokou odezvu v mnoha místních církvích, ale i schválení nejvyšších autorit, včetně posledních papežů. Má svého kardinála – protektora (Suenens) a koordinační kancelář v Římě (ICCRO), stalo se již tedy jakousi institucí. Vyvolává však usta-

vičně živé kontroverze a námitky, koneckonců formulované ne bez zdravé péče o pravý duchovní růst věřících. Když Svátý Otec psal encykliku, adresoval ji i účastníkům těchto „hnutí obnovy“: „Časy, v nichž žijeme, vedou mnoho lidí k Duchu svatému prostřednictvím návratu k modlitbě. Doufám, že v nauce této encykliky najdou všichni pokrm pro svůj duchovní život a za působení Ducha svatého se umocní v horlivé modlitbě, v úzkém spojení s církví a s učitelským úřadem“ (65). /.../

Existují určité základní rysy „spirituality“, které společenství obnovy mají a které jsou blízké té vizi křesťanství, jakou nacházíme na stránkách *Dominum et vivificantem*. Je to živé křesťanství, kde centrum tvoří prožitek osobního setkání s Kristem. Je často zkušeností a prožitkem toho, že je člověku udělena síla Ducha svatého, přítomného v církvi. Mnoho křesťanů, mnoho pokřtěných, nesmělých ve své víře i zaražených z požadavků, jaké klade, v sobě necítí sílu, aby mohli dostát evangeliu. Zkušenost této síly – dané shůry – je údělem mnoha účastníků zmíněných hnutí, v každém případě o tom takto svědčí. A tato hnutí vposledku odpovídají na velkou potřebu modlitby, jež je srdcem křesťanského života. Dobře to řekl už Karel Ludvík Koninski, že lidé se nedělí na věřící a nevěřící, ale na ty, kteří se modlí a kteří se nemodlí.

V encyklice je jasně, třebaže diskrétně zdůrazněna péče o to, aby rozvoj těchto hnutí šel ve správném směru. Samozřejmě se zde jedná o podstatné věci, nikoli o mnoho okrajových, které vyvolávají kontroverze tam, kde chybí fantazie a pastorační inteligence.

Stojí za povšimnutí, že během koncilu a bezprostředně v *post concilium* byl charakteristický vášnivý zájem o teologii. Nyní se přesunul na „spiritualitu“. Teologie se často zapletla do akademických sporů, ale flirty s některými současnými myšlenkovými proudy vznikaly občas ani ne tak z hluboké duchovní potřeby jako z módních vanutí. Odtud u širší veřejnosti odklon od teologie k výživnější duchovní stravě, která dává pocit růstu duchovního života. Avšak *fides qua non cogitatur nulla est* (bezmyšlenkovitá víra není vírou – sv. Augustin). Občas hrozí „duchovnímu“ postoji, že příliš zkoncentruje člověka na sebe samého jako na podmět náboženského prožitku a ten, kdo se modlí, bude víc prožívat sebe než Boha. Jak se dalo předpokládat, je papežská vize zároveň teologická i duchovní. Je reflexí víry, plné duchovního bohatství a síly, je přemýšlením v oblasti víry. A zároveň je velmi osobně angažovaným svědectvím o tom setkání, ve „kterém člověk žije v Bohu a z Boha: žije podle Ducha a tíhne k tomu, co chce Duch“ (58). To není planý dogmatismus, ale uvědomělá pokora před božskou skutečností, která se člověku udílí.

Role Ducha svatého v osobní zkušenosti víry je ukázaná velmi hlu-
boce: „Pouze Duch svatý může mi být vnitřnější než to, co je ve mně
nejvnitřnější, ať už existenciálně nebo v duchovní zkušenosti; jen Duch
může být tolik immanentní ve vztahu k člověku a zůstat nenarušen
a neměnný ve své absolutní transcendenci“ (54). Ale toto osobní setkání
s Bohem je vepsáno do celého spasitelného díla, je vepsáno nejen do in-
timity srdce, ale rovněž proniká – a přetváří – mezilidský prostor. Není
zkušenosti Boha bez zkušenosti solidarity s druhým člověkem. Je iluze
hledat osobní prožitky, vychutnávat jejich novost a intenzitu mimo cestu,
kterou Bůh přišel k člověku skrze Člověka; mimo společenství víry. Tak
tedy církev – společenství víry – není jen institucionálním doplňkem na
pomoc a k ochraně osobní zkušenosti víry. Být v církvi je první podmín-
kou – a zároveň účinkem – oné novosti lidské existence, jakou zakoušejí
ti, kdo jsou vedeni Duchem. A zkušenost Ducha není čímsi mimořádným,
co se přiznává pouze některým křesťanům, naopak – je to normální (jako
celý nadpřirozený rozměr života) podmínka a účinek daru milosti. Nikdo
si nemůže dělat nárok na to, aby se považoval za více žijícího evangeliem.
Soud náleží Bohu a my jsme služebníci neužiteční.

Encyklika *Dominum et vivificantem* silně připomíná – jako celá an-
tropologie Jana Pavla II., že cílem božského spasitelného úmyslu je vrátit
člověku plnost jeho lidství: „Na cestě tohoto vnitřního zrání, jež je zá-
roveň objevem plného smyslu lidství, se Bůh přibližuje k člověku“ (59).
Dovolím si říci, že není evangelním ideálem člověk „chorobně“ zbožný,
zaujatý jen jedinou myšlenkou, který neumí žít s ostatními, sdílet s nimi
obyčejné starosti a radosti. Tradiční moudrost církve dokázala rozlišit
znamení „zdravé zbožnosti“ od extatických emocionálních stavů, vůči
kterým zkušení mistrů duchovního života živili opodstatněné obavy, jestli
to nejsou vysublimované realizace sebezpotvrzujících potřeb, jež vyplý-
vají z nějaké duchovní nezralosti. Takové stavy se mohou snadno stát
obětí šarlatánů a nepřinášejí zralé plody.

Existuje jasné kritérium autenticity duchovního života, které Sva-
tý Otec velmi zdůrazňuje, jež je zároveň souhrnem veškeré křesťanské
antropologie: Duch svatý způsobuje, že člověk stále lépe „nachází sebe
skrze nezištné darování sebe“. Mírou autentického duchovního vývoje je
schopnost obdarovat sebou – schopnost k lásce: bez ní jsou víra i zbož-
nost mrtvé.

Duch svobody

Velkým plodem vnitřního působení Ducha svatého je svoboda: „Kde je Duch Boží, tam je svoboda“ (2 Kor 3,17). V encyklice čteme: „Když lidé – ať už jako osoby či jako společenství – pod vlivem Parakléta objevují tento božský rozměr své existence a života, jsou schopni se osvobodit z rozmanitých determinismů, zrozených především z materialistických základů myšlení, z praxe a odpovídající metodologie“ (60).

Tato zkušenost svobody je fundamentální, neboť je zkušeností Moci. Když papež píše o hledání nového stylu křesťanského života, upozorňuje, že v situaci totálního ohrožení člověka osoby i společenství „hledají sílu, která je schopna člověka pozvednout, osvobodit od sebe sama i z jeho chyb a omylů“ (65). To jsou slova adresovaná všem příjemcům encykliky, „ctihodným synům a dcerám“. Z jejích stránek proniká jasné vědomí, že lidstvo i člověk teď potřebují novou Sílu, potřebují nějakou hlubokou útěchu, jež by nejen pohladila po hlavě, ale byla pramenem síly k vnitřní svobodě, k budování větší svobody s ostatními lidmi pro život člověka.

Tato Síla není anonymní, její jméno je týž Duch, jehož Ježíš vdechl apoštolům po zmrtvýchvstání. Toto vdechnutí trvá a Duch přichází na pomoc naší slabosti.

(1986)

Z knihy „A my jsme doufali...“, W drodze Poznań 1990. Přeložila Terezie Eisnerová OP. Mírně zkráceno.

Vztahy mezi duchovní a časnou skutečností podle Charlese Journeta

Georges Cottier OP

P. Georges Cottier OP, teolog papežské kurie, předseda teologické a historické komise pro Velké jubileum roku 2000.

1. V moderní době zakročilo magisterium několikrát v problematice věci, týkající se vztahů mezi církví a státem, obecněji vztahů mezi duchovní a časnou skutečností. Připomeňme encykliky Pia IX. a Lva XIII. Každý teolog je jistě znal.

Zdá se, že mladého švýcarského teologa přiměla zabývat se těmito problémy bezprostředně krize vyvolaná Action Francaise. (Odsoudil ji Pius XI. r. 1926.) Už několik let předtím navázal Charles Journet „velké přátelství“ na celý život s Jacquesem Maritainem, který byl asi o deset let starší. V intelektuálních bitkách, často velice prudkých, nacházíme oba přátele bojovat bok po boku. Bitva s Action Francaise byla zvláště tvrdá a přinášela mnohá drama svědomí. Cílem hnutí Action Francaise bylo odsuzovat duchovní, intelektuální a politický úpadek ve francii a podařilo se mu svést mnoho katolíků. Revoluci z r. 1789 označovalo za původce zla, kterým národ trpí. Hlásalo návrat k monarchii.

Heslo hnutí „*Především politika*“ představovalo zhoubný princip, jehož špatnost unikala prozíravosti mnohých, ne však velkému papeži Piu XI. Neznamenalo jen nadměrné povyšování národa, nacionalismus, nýbrž též osvobození politiky od každého podřízení duchovní autoritě a směrnicím mravního zákona. Heslo „*Především politika*“ obsahovalo tvrzení, že politika má amorální ráz. Vůdce a inspirátor hnutí Charles Maurras se sám prohlašoval za pozitivistu, za žáka Augusta Comte a měl v úmyslu podporovat církev, ne však proto, že uznával pravdu křesťanství, nýbrž proto, že v dějinách byl katolicismus náboženstvím velké většiny Francouzů a od dějin Francie se nedal odloučit. Maurrase tedy zajímala kulturní role, nebo jinak řečeno, kulturní užitečnost církve. Určitá představa Francie, jejích dějin a politiky, kterou měla provádět, se stávala nejvyšším pravidlem, kterému se měla podříditi také církev. Dnes ten zhoubný omyl jasně poznáváme. Současníci to však takto neviděli. Mnozí biskupové i teologové se dali svést postoji, které Action Francaise hájila pro obnovu politického života.

2. Maritain se s hlubokým přesvědčením zapojil do debaty. Jeho spis *Une opinion sur Charles Maurras et le devoir des Catholiques* (1926) –

Názor na Charlese Maurrassa a povinnost katolíků byl ještě před odsouzením pokusem vyhnout se roztržce. Po odsouzení už Maritain neváhal, neboť jasně viděl, že v sázce je mnoho. přispěl do kolektivního spisu *Pourquoi Rome a parlé* (1927) – Proč Řím promluvil, který Pius XI. veřejně pochválil. Téhož roku vydal *Primaute du spirituel* – Prvenství duchovna, knihu, kterou můžeme považovat za první milník jeho díla politické filosofie. Je redaktorem spisu *Clairvoyance de Rome* (1929) – Prozíravost Říma, který vyšel pod různými jmény a je obranou proti útokům na *Pourquoi Rome a parlé*. Ovzduší polemik je trapné, protože stoupenci Action française nedbají příliš na mravnost prostředků, běžně používají urážky a pomluvy.

3. V této debatě, kde šlo především o Francouze, se Charles Journet neobjevuje. Okolnosti však bezpochyby měly vliv na vydání knížky o *Pravomoci církve nad světskou obcí* v nové sbírce *Questions disputées* – Diskutované otázky, kterou řídí spolu s Jacques Maritainem.

Později se Charles Journet ke zmíněným problémům vrátí a svůj postoj pozmění. V definitivní podobě tento postoj jasně vyjádří v prvním svazku eklesiologické sumy, kterou je kniha *L'Eglise du Verbe incarné* – Církev vtěleného Slova.

Poprvé vyšel tento svazek r. 1943, ale úvod má datum 15. září 1939. Jsou to válečná léta a to vysvětluje opožděné vytištění spisu. Když píše o „kanonické nebo zákonodárné moci“ církve, má Charles Journet příležitost věnovat dlouhou kapitolu (VI.) objasnění vztahů kanonické moci a moci politické – *Eclaircissements sur les rapports du pouvoir canonique et du pouvoir politique* /1/.

Máme-li správně pochopit, jak původní, významné a příhodné jsou tyto stránky, musíme i zde odkázat na dialog mezi teologem a filosofem, mezi Journetem a Maritainem. Maritain vydal r. 1936 *Humanisme intégral* – česky Křesťanský humanismus (1947) a toto dílo, jak známo, vyvolalo vášnivé diskuse /2/. V podstatě přijímá Journet názory svého přítele. Bylo by však omylem vidět v tom, co píše ve věci eklesiologie, pouze převzetí Maritainových představ. Ve skutečnosti byly nejdříve vypracovány z filosofického hlediska a nyní se probírají ve světle vlastním teologii. Problémy se nadto zkoumají analytickým způsobem, který se snaží soustředit pohled na konkrétní dějinné danosti.

Pojem křesťanstva

4. Ústředním bodem reflexe je pojem *křesťanstva*, který nesmíme zaměňovat s pojmem *křesťanství* nebo *církev*. Není to neologismus, protože

historikové ho často používají. Nová je filosofická a teologická definice, kterou dostává.

Křesťanstvo chápeme jako kulturní a politickou skutečnost, která patří do časné oblasti. Termín označuje určitou civilizaci nebo lidskou společnost, které se křesťanstvím inspirojí.

Když II. Vatikánský koncil upozorňuje, že mezi úlohami církve, jejímž prvním posláním je hlásat evangelium všem lidem, rodit k božskému životu a vést k dokonalosti tohoto života, je navíc úloha osvětlovata oživoval řád lidských skutečností světlem evangelia a silami milosti, vyhlašuje nauku, které odpovídá pojem *křesťanstva*, jak je chápe Charles Journet. (Koncil upřesňuje, že tuto úlohu mají přednostně laici. Nemíním tento bod zdůrazňovat.)

Je pouze *jedna* církev, ale křesťanstev může být *více*. Křesťanstvo je jednou skutečností tohoto světa, zatímco církev, tajemství milosti, je na tomto světě, ale není z tohoto světa.

V jádru eklesiologie Charlese Journeta nacházíme silné zdůrazňování svatosti církve. Církev, Kristova nevěsta, je bez hříchů, i když není bez hříšníků, když hřešíme, zrazujeme církev /3/.

O křesťanstvu, skutečnosti přirozeného řádu, to říci nemůžeme. V něm se nevyhnutně nachází částečný stín, za který vděčí lidské ubohosti a zlobě. Určitá společnost se totiž do větší nebo menší hloubky otvírá evangelijní inspiraci.

Existuje pluralita kultur, a proto musíme v zásadě počítat s pluralitním křesťanstvem. Toto je pole, kde nacházíme velice aktuální problémy inkulturace.

Teolog, který nezavíral oči před významem těchto problémů, věnoval svou pozornost hlavně jinému aspektu: křesťanstvo, skutečnost tohoto světa, podléhá zákonu času. Také církev je v čase, její úděl však přesahuje čas (transtemporelle), je nadčasový (supratemporelle). Jako každá lidská věc, křesťanstvo prožije svou křehkou hodinu zrodu, ale neunikne procesu opotřebení, který je znakem všeho, co je v čase. Určité formy křesťanstva v dějinách vyčerpají nakonec své možnosti a ukáží se jako „definitivně překonané“. Máme před sebou určitý pohled na teologii dějin, a to zcela základní.

Co z toho plyne, můžeme okamžitě pochopit: při určování vztahů mezi církví a společností, nebo přesněji mezi církví a státem, musíme rozlišovat mezi „tím podstatným, co se od církve vyžaduje, od církve, která dbá na splnění své dvojí úlohy, totiž zachovat svůj vlastní život a činit křesťanským civilní život, hájit to duchovní a osvětlovat časné“ –

to zaprvé, a za druhé mezi formou, kterou na sebe může brát „zasahování církevní autority do politických záležitostí za účelem formování určitého typu křesťanstva. Tato forma zasahování, ospravedlňovaná okolnostmi, nepatří k samé podstatě církve“ /4/.

Zůstaňme u tohoto bodu: rozumové (inteligibilní) pojmy vytvořené ve filosofii a v teologii dějin se vztahují k historickým skutečnostem. Zní to jako něco banálního, ale nezřídka pozorujeme, že se s nimi zachází tak, jako by šlo o nadčasové platonské esence.

Křesťanstvo sakrální a křesťanstvo profánní

5. Přicházíme k základní výpovědi: pojem křesťanstva třeba chápat *analogicky*, to znamená, že tytéž principy se v prvním a v druhém případě používají podstatně odlišným způsobem. „Pod vládou milosti si v křesťanském ovzduší můžeme představit vznik dvojího druhu, dvojího obecného typu politických realizací: v jednom případě půjde o *sakrální křesťanstvo*, v druhém o *profánní křesťanstvo*. V prvním případě tvoří jednotu politického tělesa pouze křesťané. Být viditelným členem církve patří k definici občana. V druhém případě tvoří jednotu politického tělesa všichni obyvatelé jedné oblasti, bez ohledu na svou náboženskou víru, křesťanské hodnoty ovlivňují politiku zvenku, ji podporují, osvětlují a sublimují“ /5/.

Podmínky pro „sakrální křesťanstvo“ dnes už sotva najdeme. Pro univerzální misionářské povolání církve jsou však naopak velice prospěšné křesťanské komunity, často málo početné, ale přítomné ve většině světových oblastí. Podle prostředků, které mají k dispozici, je jejich úlohou oživovat evangeliem to, co je časné, a tím prokazovat vynikající službu samotné politické společnosti. Hodnoty evangelia přinášejí totiž inspiraci „integrálního (křesťanského) humanismu“.

Kdo sleduje běh dějin, může též pochopit příčiny přechodu od jedné formy křesťanstva k jiné formě, a že tento přechod nemůže nastat bez určité krize /6/.

Z toho, co předchází, vidíme, že Charles Journet vyhláší zároveň oprávněnost „sakrálního křesťanstva“ i jeho definitivně překonaný ráz. Tento typ křesťanstva se v nejvyšším stupni uskutečnil ve středověku. Charles Journet to široce rozvíjí /7/, ale my se tím dále zabývat nemůžeme, zavedlo by nás to mimo náš předmět. Tento teolog se opírá o solidní historické informace a zkoumá celou řadu problémů, které mají vztah k odpovědnosti církve ve výkonu kanonické moci, hlavně moci donucovací: inkvizici, trest smrti, válku v době křížových výprav, postavení

Židů ve středověké obci. Co se týká Židů, šlo o politický statut, zajiště nedokonalý, který se vysvětloval vztahem k sakrálnímu křesťanstvu. Od tohoto statutu v jeho zásadní podobě musíme pečlivě odlišovat „nesčetná týrání a nevýslovné nepravosti, jejichž oběťmi byli Židé ze strany křesťanů, knížat i lidu, kléru i laiků, kteří tento modus vivendi prováděli způsobem, který církev jako taková nesmí a nikdy nesměla považovat za svůj vlastní“ /8/.

V režimu sakrálního křesťanstva vstupovala kvalita viditelných členů církve do pojmu občana a bylo zřejmé, že kacířství znamenalo činitele anarchie, který ohrožoval zevnitř politickou a společenskou budovu, středověká obec musela proto proti němu energicky bojovat /9/.

Takové jsou některé složky středověké představy o vztazích mezi církví a politickou mocí, z nichž vycházejí podmínky pro vykonávání kanonické (církevně právní) pravomoci.

Nástroj anebo druhotná příčina: kvalita prostředků

6. Bytostnou úlohou kanonické moci církve jako duchovního království je řídit, bránit a rozšiřovat toto království a přitom používat jen duchovní prostředky. Duchovní prvek, zapojený do praktického života obce, jejíž složku tvoří, sám sebou patří pod pravomoc církve, z druhé strany se však musí obhajovat kvůli obci, a to časnými prostředky, které mají k dispozici státy /10/. To vysvětluje, proč musíme rozlišovat dvojí způsob, jakým se světská moc podřizuje moci kanonické. Buď se kanonické moci dává k dispozici jako pouhý nástroj a kanonická moc sama převezme přímou odpovědnost za praktické kroky a vyžaduje, aby se vykonávaly s ohledem na jejich duchovní povahu méně tvrdým způsobem než v časných záležitostech, nebo církev žádá světskou moc, aby jednala v samostatné světské věci prostředky a způsobem obvyklým v časné záležitosti, při obraně duchovních hodnot, které v sobě něco časného obsahují.

Papež a biskupové časem připojovali k vykonávání kanonické moci také výkon moci mimokanonické. Aby zachoval nezávislost své duchovní a apoštolské moci, dospěl nejvyšší velekněz k převzetí moci časné a politické /12/. Za určitých okolností se nadto stával „obráncem, ochráncem, strážcem křesťanstva“ /13/.

Podle toho, o č šlo, mohl a musel být způsob jednání odlišný.

Spokojil jsem se jistě s příliš schematickým nástinem nanejvýš plodných pohledů Charlese Journeta na vztahy církve a politické společnosti v režimu sakrálního křesťanstva. Rozlišování, které tento teolog nabízí,

diktuje povaha věcí. Jedině to umožní správné čtení minulosti, jejíž všechny složky se nám představují bez ladu a skladu, bez dostatečné snahy přesně určit, kterému subjektu – církvi nebo časné společnosti – je máme připisovat nebo z jakých pohnutek vycházejí určité skutky a určité způsoby jednání: z nadpřirozených ctností, z přirozených ctností nebo z hříchu.

Tváří v tvář budoucnosti

7. Máme-li totiž vstoupit do nového období dějin církve a též Evropy, které máme před sebou, je důležité, abychom byli schopni přijat svou minulost s očištěnou pamětí a dovedli patřičným způsobem rozlišovat a zaujímat přiměřené postoje.

Jsmo opravdu vystaveni dvojímu pokušení. První spočívá v naprostém odmítnutí rozporu, jako by člověk byl schopen stvořit svou budoucnost ve všech částech a vycházet přitom od nuly. Byl to sen marxismu a nejen jeho. Víme ze zkušenosti, že člověk bez kořenů je člověk bez kultury, zbavený své lidské podstaty, a obec, kterou chce stavět, si nezaslouží jméno obce, nýbrž se dá srovnávat s termitištěm.

Druhé pokušení, dnes možná ještě silnější, záleží v nekritickém idealizování minulosti, neschopném v dědictví rozlišovat hodnoty trvalé a plodné od toho, co vzniklo pod tíhou hříchu nebo z pouhé lidské slabosti. „Nový člověk“, slibovaný totalitními ideologiemi z počátku století, byl především člověk odříznutý od své minulosti. Kyvadlovým pohybem, který je v dějinách obvyklý, vznikla reakce, živěná nekontrolovanou nostalgií po dlouho potlačovaném dědictví, z velké části imaginárním. Svůdnost politického romantismu a jeho bezprostřední podoby – nacionalismu – působí určitou silou a s tou je spojena hrozba návratu k nešťastnému *cuius regio eius religio*.

Ať už si o samotném heslu myslíme cokoliv, filosofické a teologické rozlišování mezi sakrálním a profánním křesťanstvem nám nabízí rozpoznávací kritérium, abychom pozitivně a spravedlivě přijali minulost a k výzvám budoucnosti se postavili čelem svobodně, odvážně a vynalézávě. Rozlišování se totiž týká různých modalit, jejichž pomocí je evangelium činností křesťanů povoláno ozařovat časný řád a pomáhat mu, aby se co nejlépe vyrovnával se svými vlastními finalitami.

Z francouzštiny přeložil P. Juvenál Valíček OFMCap. Pokračování příště.

Poznámky:

/1/ Charles Journet, *L'Eglise du Verbe incarné* (Církev Vtěleného Slova), sv. I., s. 242–425. Cit. podle 3. vydání, 1962.

/2/ Srv. mou studii *Les Intuitions majeures d'Humanisme intégral*, v *Humanisme intégral* de Jacques Maritain – *Colloques de Paris*, Paris 1988, ed. Saint Paul, s. 87–126.

/3/ Srv. mou studii *Eglise sainte, l'Eglise sans péchés, non sans pécheurs* (Církev svatá, církev bez hříchů, ne bez hříšníků) v Charles Journet *un théologien contemporain*, Nova et Vetera, 1991/4, LXVI.

/4/ Op. cit. s. 264–265

/5/ Srv. s. 280nn.

/6/ Srv. s. 278–279.

/7/ Op. cit. s. 280nn.

/8/ Op. cit. s. 300. Připomeňme, že práce byla vytištěna v Belgii tehdy už obsazené armádou Třetí říše. Tato stránka unikla nacistické cenzuře.

/9/. Citujeme tyto řádky týkající se století, která následovala po „náboženských válkách“, drásajících Evropu. „Když se zhroutil časný sakrální pořádek, připravoval se nastoupit po něm duch indiferentismu, nevěry, nenávisti ke křesťanství, totiž náboženský liberalismus, který zmohutněl od časů nezměrného pohoršení, způsobeného Reformací, a začal vtiskovat své znaky západní civilizaci. Církev se proto snažila zachovat co nejdéle starý politický řád věcí. Můžeme předpokládat, že by ho byla hájila méně energicky, že by ho opustila dobrovolně, ba odvážně, když už začal méně odpovídat dějinnému pokroku, kdyby ovšem byla našla osvědčenější víru, vyšší svatost u mnohých svých dětí a kdyby tak pocítila možnost přejít bez tragického zlomu k profánnímu křesťanskému pořádku.“ Tamtéž s. 303–304.

/10/ S. 314–315.

/11/ S. 315.

/12/ S. 321.

/13/ S. 324–325.

Posvěcující přátelství

Silvestr M. Braito OP

Přátelství s Bohem – VII.

Přítel nesmí chtít nic, co je namířeno přímo proti příteli. Neuznává ho tak za své dobro, když toto dobro sám ruší. Božím dobrem je vůle Boží, jeho majestát, který musí vyžadovat, aby se vše postavilo k Bohu jako k jedině pravému poslednímu cíli všeho, je jeho nekonečnou podstatou. Proto se přítel Boží musí aspoň varovat všeho, co dává přednost něčemu před Bohem. To je totiž podstata těžkého hříchu – opovrnutí Bohem, jeho nekonečností, která chce sebe a povýšení tvora na Boží trůn.

Nic nesmíme chtít proti Bohu. Jinými slovy, nemáme chtít nic více než Boha. Nic jiného ať neuchvacuje naši pozornost více než Bůh. To by bylo podceňováním Boha a divné přátelství člověka, který vše miluje více než toho, komu lze přátelství.

Plyne však z toho, že se musíme vzdát každé jiné lásky, že je třeba všechny i nejsvětější svazky přetrhat, že nesmíme nic milovat?

Nic by nebylo osudnější než si myslet, že nás Bůh odřezává od všeho toho, v čem nám dává žít. Bůh nežádá, abychom se vzdali jiného milování, nýbrž požaduje, abychom všechny své lásky posvětili láskou nadpřirozenou, láskou jeho!

V přirozeném řádu milování je jedna láska nezávislá na druhé. Mohu milovat přítele a nemilovat jeho vědecké metody, jeho umělecký směr nebo jeho rodinu či vlast.

Něco jiného je v lásce nadpřirozené. A ta je právě řešením, zda a jak milovat něco jiného než Boha. Bůh si nás žádá zcela pro sebe. Chce, abychom jej milovali a aby v této lásce byly všechny ostatní obsaženy a k ní směřovaly. Proto u člověka, jehož lásky se nedají spojit s láskou Boží, přátelství s Bohem mizí.

Jak tedy milovat osoby a věci? V Bohu a pro Boha. To je tajemství lásky k bližnímu. Sv. Tomáš praví krásně, že ten, kdo miluje přítele, nutně musí milovat i vše, co je jeho (De Char. art. 1.). Každý bližní je dítětem Božím a hlavně je určený k účasti na Boží blaženosti. Především tímto určením k němu patří, a proto je třeba takto bližního milovat: vidět v něm Božího přítele, kterého máme rovněž jako Bůh – Přítel milovat.

Společenství blaženosti nám otvírá otázku, jak se máme chovat k lidem a věcem. Láska přirozená pro přirozené vlastnosti je pro křesťana zřejmě nedostatečná. Tak milují i pohané.

Křesťan miluje proto, že Bůh miloval napřed, a více to, co s ním v životě spojuje. Všichni lidé jsou stvořeni Bohem a všeobecným soudem Páně určeni k jeho slávě. Jejich blaho patří Boží vůli. Jsou tedy Boží, a tak křesťan miluje Boha ve svých bližních. Když miluje Boha, objímá ho se vším, co je jeho, a proto i bližního.

Z této lásky nesmíme nikoho vylučovat, ani nepřátele. I jim chce Bůh své dobro, i oni jsou jeho. Ublížili nám, našemu dobru. Přirozeně se v nás vzrývá hněv a hrozí, že propukne v nenávist. Co zvítězí? I nepřátelé jsou Boží, jsou Božím dobrem. Proto patří k lásce Boží, která má vše, co je jeho, zahrnovat. Nenávidět nepřátele znamená milovat více své dobro, kterému nepřítel ublížil, než dobro Boží. – (De Char. art. 8.)

Všichni jsou milovatelní touto láskou k Bohu, který bližní miluje ke své slávě a k jejich blaženosti. Tyto bližní spojil Bůh s námi určitými svazky příbuzenskými, přátelskými, zájmovými. Kdybychom ulpěli jen na těchto důvodech lásky, jednáme lidsky, pouze přirozeně. Bůh však žádá víc.

Proto s námi spojil různé lidi, aby nám pomáhali blíž k němu. Tím lze posvětit své přirozené, dobré lásky, aby se staly lepšími, svatými, nadpřirozenými. Stupněm spojení vzhledem k nadpřirozenému cíli je dán stupeň lásky k bližnímu.

Zde zaujímají první místo rodiče a příbuzní, neboť oni nám byli dáni proto, abychom skrze ně přijali život a jimi ho měli udržovaný, život, který se má v Božím přátelství a jeho blaženosti nadpřirozeně rozvinout.

A své ostatní přátele musíme milovat tak, jak jsou blízko Bohu a jak nás k němu přibližují (De Char. art. 9.). Musíme je milovat jako pomocníky na cestě k Bohu. Podle toho si pak vyvolíme přátele. Jen v nadpřirozeném smyslu vyzní naplno krásná hodnota přátelství, kde dobro, které v příteli milujeme, je Bůh a cesta k němu. Proto je první přátelskou snahou pomoci příteli k dosažení cíle.

Tak milujeme i ostatní dokonalé lidi, světce, neboť oni nás zapalují pro Boha.

Nyní pochopíte, jak se staví křesťan k ostatním věcem. I ty je možné milovat láskou nadpřirozenou a nadpřirozeně záslužnou jako prostředky k Božímu oslavení, k zvroucnění lásky k němu, jako prostředky ke spáse.

Tak miluje křesťan krásu, přírodu, tak miluje umělce, neboť mu hovoří o Bohu a k němu ho vedou. Tak miluje pozemské hodnoty, které

jsou mu dány k pořádání, aby jimi stále více miloval Boha (De Car. art. 7. ad 4). Miluje je jako příležitosti, ve kterých musí osvědčit a rozšířit svou nadpřirozenou lásku k Bohu a k bližnímu. Podporuje chudé, aby jim usnadnil myslet na Boha, osvobozuje je od tísnivého a od Boha odvádějícího hledání nejpotřebnější skývy.

Milujeme věci proto, že jsou odleskem Boží všemohoucnosti, proto, že k nám hlasitě promlouvají o Boží dobrotě.

Tajemné pouto Božího řízení sepjalo všechny věci a všechna dobra. Všechna je Bůh zařídil k poslednímu cíli. Na dobrou budujeme lásku k němu. Proto jako jsou všechna dobra spojená v Bohu, i všechny lásky mají být sladce a účinně zároveň spojeny, aby se rozezvučely v nadpřirozeném souzvuku v Bohu, jenž jediný dává vlastní a nejhlubší smysl všemu.

Nadpřirozený život neruší lidskou lásku, nezavírá oči před stvořenou krásou, ale otvírá zrak, abychom ve stvořeném Dobru viděli k Dobru nestvořenému. Láska nadpřirozená obléká nekonečnou krásou a cenou všechny krásné lásky lidské. Nadpřirozené neničí přirozenost, nýbrž ji zdokonaluje, povyšuje a přetvořuje.

Proto také duchovní život, opravdově a dokonale vedený, nedělá unuděné mrzouty, ale světce, bytosti žhavé nejobsáhlejší a nejčistší láskou.

Živé přátelství

Emilián Soukup OP

Přátelství s Bohem – VIII.

Živý člověk může být zároveň mrtvý. Dva živí lidé mohou mít mrtvé přátelství, ačkoli se zdají být skutečnými přáteli. Křesťanství je značkou přátelství s Bohem, a přece může být v křesťanu toto přátelství mrtvé.

Mrtvé přátelství není věc, kterou bychom museli dlouho hledat. Kdyby byl zvláštním jménem označen názor, který soustavně pěstoval mrtvé přátelství – indiferentismus. Každý vztah k Bohu prohlašuje za dostatečný a správný, každé náboženství za stejně cenné. Systém zmizel, věc zůstala a množství lidí přešla do krve.

Mrtvé přátelství se vyznačuje lhostejností k Božím věcem, lhostejností rozumu i srdce. Je sice víra v Boha, není však zájem poznat celou pravdu. Zájmy jsou jinde. Náboženství se pocituje jako sbírka zákonů a nařízení a Bůh jako zákonodárce ukrytý za svými zákony, nehledaný

zaníceným zrakem. Jako člověk platí dluhy řádně nebo nepořádně, s týmž smýšlením se „dává do pořádku svědomí“, se „člověk smíruje s Pánem Bohem“, konají se nebo vynechávají modlitby a náboženské povinnosti.

Ztrácí se smysl pro život a náboženství, protože je velmi vyvinutý smysl pro záležitosti života podle zásad země. Podle nich je jen člověk bezúhonný. Zásady země se sledují s živým a neúmorným zájmem. Není však zájem promyslet až do posledních důsledků taje zásad evangelia Božího milosrdenství a vykoupení. V každém náboženství může člověk správně žít – a je přivalen velký kámen na hrob mrtvého přátelství.

Co tu chybí? Není tu řeč o člověku nevěřícím, proto je taková otázka oprávněná. V duši je víra, je tam i jakási naděje, třeba i jisté doufání nebe a Boží pomoci, a přece je přátelství mrtvé. Co chybí do přátelství živého? Mrtvému přátelství je Bůh cizí. Má-li se stát živým, musí se Bůh stát člověku blízkým. Svatý Tomáš (II.–II. 23,6) praví: „Víra a naděje spojují s Bohem pouze tak, že od něho berou poznání pravdy a očekávání dobra, avšak láska tkví v Bohu samém, je kvůli němu, nikoli proto, že z něho něco máme.“ – Přátelství je mrtvé i s vírou a nadějí, není-li proniknuté a živé božskou ctností lásky. Tato vlastnost chybí mrtvému přátelství, protože ona je jeho životem.

Živé přátelství je tam, kde je skutečné spojení, kde je jeden s druhým, ve druhém, kde se vlastně jen dává, kde jsou otevřená srdce, nikoli jen vztažené dlaně.

Jsou to již známé myšlenky, ale je třeba zdůraznit důležitost a ráz jejich vlivu na přátelství. Důležitost proto, že živé přátelství s Bohem je nejdůležitější záležitostí křesťanského života i záležitostí nejdrahocennější. Vliv lásky k Bohu na přátelství s ním zasahuje hlavně víru a naději, neboť víra a naděje jsou prvními kroky a stálými základy přátelství. Láska tyto kroky prodlužuje a zrychluje, upevňuje základy a na nich tvoří stánek Boha s člověkem.

Spíše pochopíme, co to znamená, z následujícího obrazu. Uznáváme pravdu všude, kde se nám podává aspoň s vnějšími znaky pravdy. Když nám věrohodný člověk vypravuje nebo radí, vyslechneme se zájmem jeho zprávy, uznáváme oprávněnost jeho rady, snad se podle nich i zařídíme, ale ne kvůli člověku, nýbrž z lásky k pravdě a vždycky s určitou opatrností. Avšak bez opatrnosti, celou náhlostí oddanosti bereme za své, co vypravuje a radí přítel. Milujeme ho – a láska s milovaným ztotožňuje.

Kdo miluje Boha, má všechny záruky, že jeho láska k pravdě neutrpí úhonu, když přijme za své, co Bůh vypravuje a radí. Jednou vírou věří Bohu ten, kdo věří a miluje i kdo pouze věří: ale není to víra stejná. Sv.

Tomáš (II.-II. 4 a 5) praví, že víra bez lásky není dokonale ctností a že dokonalou je víra, které láska dává větší ochotu, oddanost a důvěru. To je ta živá víra, která podle Kristových slov přenáší hory a stejnou mocí přenáší člověka přes hory nesnází, obětí a vzdáleností k nejvyšším cílům.

Láska k Bohu činí víru živou a tím se teprve začíná náboženský život. Mluví se o duchu víry jako požadavku náboženského života. Staří rozuměli duchem to, čemu my říkáme impuls, nutkání, puzení do pohybu, udržování v čilém účelném pohybu, a tohoto ducha spojovali s vůlí. To je duch víry, tolik hledaný a tak životně důležitý pro náboženský život: láska k Bohu – Příteli. Ani sebedůkladnější úvahy rozumu o věrohodnosti Boží nám nedají takovou bezpečnou a radostnou jistotu, že naše láska k pravdě neutrpí vírou. Dá ji pouze láska k Bohu. Již nemáme pouhé přesvědčení o pravdě Boží, pravdy víry v nás nabyly života.

Jediná božská ctnost lásky způsobí, že obsah víry se nám stane opravdovým návykem, zářivým světlem života, které se – aby při něm byly upraveny naše pohnutky, myšlenky, řeči i činy – vždy samo a neodbytně přihlásí. Skoro tak, jako pravý profesor češtiny, který, ani nechtě, hledá chyby v tom, co čte, a čtené upravuje podle pravidel.

A teprve tehdy je člověku víra tím, čím ji chce mít Bůh, když ji daruje: živou, životadárnou mocí. Jako nemůže v duši začít víra bez součinnosti vůle, jako nemůže uvěřit člověk, dokud uvěřit nechce, tak, dokud opravdově a srdečně nemiluje Boha, nemůže mít ducha víry – a jím víry dokonalé. To je poslední odpověď na otázku, proč víra a náboženský život ochabuje. To je též jediný účinný lék: přivést člověka k srdečnému a silnému milování Boha. Všechno ostatní, co moudří podnikají, je slabé, je honěním člověka po vedlejších stezkách, kde mu nakonec únavou všechno zevšední. Jen láska a cesta k lásce nezevšední ani neunavuje.

Živé přátelství, láskou dávajíc víře to, co duše dává tělu, zasahuje do druhé hlavní síly křesťanského života, do naděje. I největší hříšník může opravdově doufat, že jednou dosáhne odpuštění. Doufá, ale s obavami. Duše, která má dar svaté lásky k Bohu, doufá, její naděje však láskou dostala dvojí zdokonalení: ve své povaze a ve svých pohnutkách.

Je nadějí smělou, bezpečnou, neochvějnou. Žádné pozemské zklamání jí nepohne, žádná překážka ji nezarazí. Láska ji naučí právě v největších zklamáních a před největšími překážkami s obdivem vzhlízet k Příteli, jehož podivuhodnou velikost a vítěznou moc ukazují právě tyto překážky a zklamání, neboť on je všechny překoná. Lidská zklamání jsou jí zvěstí Božích triumfů.

Z naděje se ztrácí poslední zbytky sobeckých pohnutek v očekávání osobního blaha. Naděje se stává obdivujícím pohledem ne všemocného Přítele, s nímž sjednocení zvítězíme a uvidíme, že se naše srdce neklamalo, když k němu přilnulo v bezohledné oddanosti.

Přátelství živé – hledáme to slovo v Písmě a nalézáme je u apoštola Pavla: „Nyní trvají víra, naděje a láska, tato trojice, ale největší z nich je láska“ (1 Kor 13,13).

Hledáme-li živé přátelství, musíme hledat lásku, abychom měli onu trojici, která jediná vytváří dokonalost duše a života. Jak nalezneme lásku, abychom dosáhli živého přátelství? Nekatolík dá těžko odpověď na tuto otázku. Katolík však ví, že tu lásku vkládá do lidského srdce jen Bůh sám, že ji tam vloží při rozehřešení, u stolu Páně, že každá svátost je rozmnožením fondu lásky, kdy zvětšená milost poskytuje lásce novou výživu. To je nesmírný význam svátostí – v nich máme neklamně jistou cestu k živému přátelství.

Kdy to všichni pochopíme?

Redakčně upraveno.

Recenze

Hans Urs von Balthasar: Cesty k ujasnění (Rozlišování duchů) CDK Brno 1998

Autor říká v úvodu tohoto souboru, že chce výstižně a sumárně pojednat o řadě podstatných otázek v křesťanství, o nichž se dnes diskutuje nebo které zapadly v zapomnění, což platí o většině z nich. Dílo je rozděleno do kapitol. Všimneme-li si těchto témat, první je věnováno otázce Boha: Neznámý Bůh, Osobní Bůh, Vtělený Bůh, Trojice. Láska k Ježíši Kristu. Následuje: Tradice. Autorita. Spoluodpovědnost. Papež dnes, Tři evangelijní rady, Církev jako caritas, Proč zůstávám v církvi? – tak zní téma poslední stať.

Švýcarský autor, nar. 1905 v Lucernu, patří i po své smrti k nejvýznačnějším postavám katolické teologie německé jazykové oblasti. Spolu s K. Rahnerem a R. Guardinim tvoří trojici teologů, kteří se stali známými nejen v celém katolickém světě, ale i v celém křesťanském teologickém světě. Význam jejich díla překročil rámec odborné teologie. Spoluvytvářejí hlas katolické teologie v oblasti humanitní tradice našeho věku. Záložka díla přináší názvy nejvýznačnějších Balthasarových děl: Herrlichkeit (1961–1969), Theodramatik (1973–1983), Theologik (1985–1987), Teologie dějin (1975). V češtině vyšla kritika progresivních proudů v církvi pod názvem Cordula – vážný případ. Německé vydání se objevuje naposledy r. 1987.

Sapientia Christiana – Ex Corde Ecclesiae Křesťanská akademie, pro vnitřní potřebu katolických teologických fakult, 109. svazek edice Studium, 1998

Vydání zajistil předseda Křesťanské akademie v Římě doc. dr. Karel Vrána. Překlad těchto dvou důležitých dokumentů, papežských konstitucí o katolickém univerzitním vzdělání, pořídila dr. Markéta Koronthálová. Tak se čtenářům dostává do rukou latinsko-český text důležitých dokumentů, které pojednávají v perspektivě II. vatikánského koncilu, nového CIC a ostatních církevních směrnic o univerzitním vzdělání v katolické církvi. Tyto normy jsou závazné také pro reformu teologického školství v našich zemích. Je to dar pražské, olomoucké a českobudějovické teologické fakultě, které se snaží ve svém úsilí naplnit požadavky těchto dokumentů. Čtenář má také možnost na jejich základě posoudit, jak se to které z fakulty daří.

Vladimír Neuwirth: Apokalyptický deník Triada Praha 1998

Zdá se, že publikace dr. Neuwirtha vychází jako pozdrav na rozloučenou, protože nedávno jsme tohoto přítele a velkého spolupracovníka českých dominikánů i české redakce mezinárodního teologického časopisu *Communio* doprovodili v jeho rodné Opavě k poslednímu odpočinku. Jedná se o překlad německého vydání, k němuž napsal doslov, zachycující život autora, 12. února 1993 dr. Karel Skalický, současný děkan budějovické teologické fakulty. Duchovní i intelektuální rozměr osobnosti Vladimíra Neuwirtha je překvapující a zaslouhuje si nejen úctu, ale i obdiv. Byl mužem hluboké víry, člověkem statečným, opravdovým, který neznal nečestný kompromis. Ve svém nelehkém životě byl vždy tam, kde se jednalo o budoucnost církve. Nechyběl při žádném

důležitém rozhodování. Jako mladý student pomáhá o. Metodějovi Habáňovi organizovat Akademické týdny na Sv. Kopečku u Olomouce a v Praze. zde poznává chorvatského jezuitu dr. Kolakoviče, který zakládá jocistické buňky v poválečném Československu, přesněji v Čechách, neboť ze Slovenska musel utéct. S Kolakovičem spolupracuje Neuwirth také v exilu. Na tradici Akademických týdnů navázal dr. Neuwirth v 70. letech v Německu, kde našel útočiště jako emigrant, který po dlouholetém vězení po invazi v r. 1968 odchází z vlasti. V Německu naváže kontakty s břevnovským opatem dr. A. Opaskem, aby společně založili tzv. Opus bonum (Dobré dílo), které je ve vydavatelské činnosti pokračovatelem Floriánovy Staré říše a prázdninovými setkáními připomíná Akademické týdny. Po návratu v r. 1989 převezl dr. Neuwirth svoji cyrilometodějskou knihovnu na faru do Opavy, aby zde pokračoval uspořádáním své literární činnosti. Fara se stala místem pracovních schůzek řady přátel, v posledních letech zde našlo své útočiště výjezdní zasedání redakce Communia.

Apokalyptický deník dává nahlédnout do duše autora, který se zabývá texty Písma, církevních otců, ale i literárním dílem francouzských autorů „katolické obrody“ (Claudel, Bernanos, Mauriac). Rovněž tak neztrácí ze zřetele ani velké teology západní Evropy, např. R. Guardiniho a H. D. Lubaca.

Charles Journet: Zlo (Teologický esej) Krystal OP Praha 1998

Dominikánské nakladatelství vydalo v překladu Oldřicha Seluckého studii velkého teologa, švýcarského kardinála Charlese Journeta, nar. r. 1891 v Ženevě. V r. 1917 byl vysvěcen na kněze a od r. 1924 přednášel teologii na Katolické univerzitě ve Fribourgu. R. 1926 založil časopis Nova et Vetera, jehož redakci převzal současný papežský teolog o. G. Cottier OP. V období války nacházíme na stránkách tohoto časopisu stati proti nacismu a antisemitismu, od tohoto autora vychází také monumentální dílo Církev Vtěleného Slova. V r. 1965 byl jmenován kardinálem a účastnil se II. vatikánského koncilu. Zemřel r. 1975.

Přeložený teologický esej o zlu vyšel poprvé v r. 1960. Dočkal se již třech vydání. Tento český překlad vstupuje do diskuse o zlu, se kterým se člověk setkává v rovině fyzické i morální. Současný knižní trh je zaplaven literaturou, která zlo obdivuje a holduje mu, která pochybuje o Boží všemohoucnosti a dobrotě, popírá Boha nebo ho přímo viní. Kniha se nezastává u žádné z těchto otázek. První část věnuje autor otázce Bůh a zlo, poté se zaměří na problém zla v přírodě, aby nám odpověděl na otázku, zda je Bůh zodpovědný za hříchy. Neponechává stranou ani často vyslovovaný pocit viny, kdy se někteří domnívají, že zlo je vlastně trest za hříchy. V závěru knihy ukazuje zlo v dějinách, ale také připomíná, že zlo vstupuje jako zkouška do pozemského života. Na obálce čteme: „... Autor má dostatek odvahy podívat se na zlo v celé jeho hloubce a zřetelnosti a toto poznání jej nakonec dovede k hlubšímu poznání dobra, dobra absolutního Boha“.

Připravil D. Duka OP.

Nové knihy z nakladatelství Krystal OP

F. Dreyfus: Věděl Ježíš, že je Bůh? - brož., 128 str., 95 Kč

F. Dreyfus, profesor biblické teologie Jeruzalémské biblické školy, ukazuje, že ve výkladu a interpretaci evangelií je možno zachovat věrnost nejen vědecké historicko-kritické metodě, ale i tradici a magisteriu církve. Kniha vyšla poprvé v roce 1984, rok 1987 spatřil již její čtvrté vydání. Dílo bylo speciálně oceněno Francouzskou akademií. Styl je nepolemický, bez zatěžujícího akademického aparátu, velmi živý a přehledný. Čtenář vystačí se základní obeznámeností s problematikou.

sv. Kateřina Sienská: Dialog - váz., 376 str., 320 Kč

V roce 1970 byla papežem Pavlem VI. prohlášena za „učitelku církve“ sv. Kateřina Sienská (1347 - 1380). Církev tímto gestem chtěla naznačit, že sv. Kateřina má co říci dnešnímu světu, především dnešním věřícím. Její poselství nespočívá v genialitě a originalitě nauky zde se Kateřina pravověrně drží vyslaných cest ale v dokonalé jednotě nauky a mystiky, kontemplace a aktivity, zatímco dnešní svět je chápe odděleně nebo se snaží vnášet do nich svou hierarchii.

Dialog je vrcholným dílem sv. Kateřiny Sienské. Jeho sepsání bylo podníceno hlubokým mystickým zážitkem a přesně tomuto zvláštnímu vzniku odpovídá i styl Dialogu. Kateřina neměla žádné vzdělání, neuměla dokonce ani psát (tato schopnost jí byla dána až v průběhu diktování Dialogu). Přesto zná učení církve i v jemných podrobnostech, kde by se laik bez Božího vnuknutí mohl snadno mýlit. Její sloh se nesnaží o uhlazenost, ale o jasnost a názornost. Přesto není čtení Dialogu snadnou záležitostí odhalování jeho mnohovrstevnatého významu, vzájemných souvislostí a jeho hloubky může být celoživotní inspirací.

Girolamo Savonarola: Útěcha mého putování - brož., 152 str., cca 125 Kč

Girolamo Savonarola se narodil r. 1452 ve Ferrare, v době renesančního úpadku křesťanského života a mravů. Po svém vstupu do dominikánského řádu se stal věhlasným kazatelem a působil jako náboženský a sociální reformátor v několika italských městech, především ve Florencii. Zde byl také roku 1498 upálen jako heretik, ale zbožná úcta věřících mu dala gloriolu světců. Dodnes neutichly spory o místo této osobnosti v dějinách a ve věčnosti. Podrobné prozkoumání jeho spisů ukázalo, že byl obviněn z kacířství zcela neprávem, a historická fakta dokládají, že se stal spíše obětí mocenských intrik. Na definitivní vyjádření církve se dosud čeká.

500. výročí smrti Girolama Savonaroly je vhodnou příležitostí představit tuto kontroverzní postavu v objektivním světle, prostřednictvím jeho díla. Útěcha mého putování (*Solatium itineris mei*), obhajoba křesťanství ve formě dialogu mezi duchem a duší člověka, patří k raným Savonarolovým spisům a ukazuje ho jako teologa a filozofa. Rozjímání nad 50. žalmem (*Miserere*), které tvoří další část knihy, naopak završuje dílo i život Savonarolův. Vzniklo ve vězení v předvečer popravy, a tak nejlépe svědčí o tom, zda jeho autor zemřel jako světec, nebo jako kacíř. Oběma dílům je předřazen stručný Savonarolův životopis a ukázka dobových dokumentů k jeho sporu s papežem Alexandrem VI.

Objednávky na adrese: Husova 8, 110 00 Praha 1, tel. (02) 242 377 50

SALVE – REVUE PRO TEOLOGII A DUCHOVNÍ ŽIVOT

ROČNÍK 8 (1998)

pro Českou dominikánskou provincii vydává Krystal OP, s.r.o.,
Husova 8, Praha 1; vychází čtyřikrát ročně

šéfredaktor: ThLic. Dominik Duka OP

redakční rada: ThLic. Dominik Duka OP (předseda), Radim Černušák OP,
Štěpán Filip OP, Hieronym Kaczmarek OP, Terezie Eisnerová OP, Edita Men-
delová OP, Norberta Koulová, Jan Sotoniak

výkonný redaktor: Eva Hrudníková

redakce: Salve, Husova 8, Praha 1, 110 00, tel. (02) 242 184 41

Nevyžádané rukopisy nevracíme. Redakce přijímá příspěvky bez nároku na
autorský honorář.

**Objednávky na adrese redakce. Cena jednoho čísla 25 Kč,
roční předplatné včetně poštovného 100 Kč; platí se pošt. poukázkou**

sazba: KRYSTAL OP **tisk:** Graphic Praha

MK ČR 6783. Podávání novinových zásilek povoleno Ředitelstvím pošt Praha
čj. NP 606/1994 ze dne 29.3.1994.



Podávání nov. zásilek povoleno Řed. pošt
Praha č.j. NP 606/94 ze dne 29.3.1994